

Àmbit social i criminològic

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Investigació encarregada, 2008)

**La reincidència dels condemnats
per delictes de violència de gènere
a programes formatius aplicats des
de l'execució penal a la comunitat**

Autores

Meritxell Pérez Ramírez
Marian Martínez García

Any 2010

La reincidència dels condemnats per delictes de violència de gènere a programes formatius aplicats des de l'execució penal a la comunitat

Meritxell Pérez Ramírez
Marian Martínez García

Avis legal

Els continguts d'aquesta investigació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>. Així doncs, se'n permet la còpia, la distribució i la comunicació pública sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada), tal com consta en la citació recomanada inclosa a cada article. No se'n poden fer usos comercials ni obres derivades.

Resum en català:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

ÍNDIX

1. Justificació de la recerca	4
2. Objectius	8
3. Metodologia	9
4. Resultats	11
4.1. Reincidència	11
4.1.1 Característiques dels reincidents segons les dades policials	15
4.1.2. Gravetat de la reincidència.....	16
4.1.3. Predicció de la reincidència.....	19
4.1.4. Capacitat predictiva del model proposat	23
4.2. Satisfacció amb el programa formatiu.....	27
4.2.1. Estadístics descriptius dels ítems de l'enquesta telefònica	29
4.2.2. Relació entre la satisfacció amb el programa formatiu i la qualitat de vida .	38
5. Conclusions	41
6. Recomanacions	44
6. Referències bibliogràfiques.....	46
Annex 1. Protocol de recollida de la variable reincidència.....	48
Annex 2. Enquesta telefònica.....	49
Annex 3. Tractament estadístic de les dades	54
Reincidència.....	54
Satisfacció amb el programa formatiu i qualitat de vida	60

1. Justificació de la recerca

L'abordatge del problema de la violència de gènere és un objectiu prioritari per als poders públics i per als professionals que treballen en aquest àmbit tant a la nostra societat com als països del nostre entorn. El fenomen de la violència de gènere requereix diverses intervencions per incidir en els diferents elements que la configuren (víctima, agressor, fills, etc.). Una de les actuacions que es poden dur a terme, i que s'ha demostrat que és necessària, és el tractament psicològic de les persones condemnades per delictes de violència de gènere.

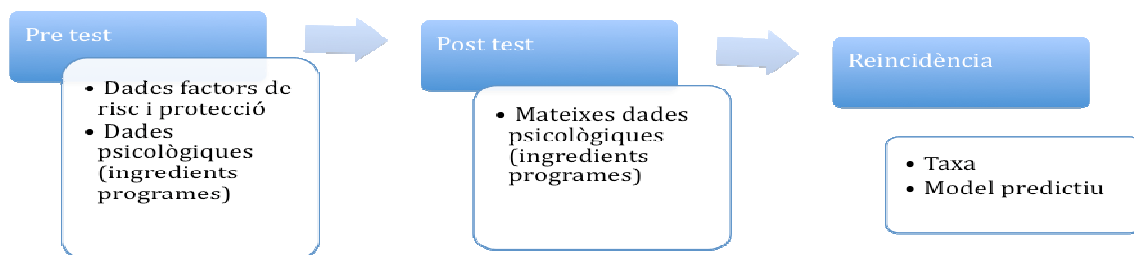
Actualment, des de la comunitat científica s'ha posat de manifest la importància d'avaluar les intervencions que s'efectuen amb delinqüents (Redondo, 2008). Més enllà d'aquest criteri genèric propi de la investigació criminològica, cal destacar que recentment al nostre país s'ha posat en marxa el tractament psicològic a la comunitat dels agressors domèstics amb mesures penals alternatives. Per aquest motiu és necessari constatar l'eficàcia dels programes que es duen a terme amb les persones penades per un delicte de violència de gènere. També s'ha de tenir en consideració que aquests tipus d'intervencions comporten un considerable cost econòmic i de recursos professionals.

Els tractaments psicològics amb delinqüents intenten influir sobre alguns factors personals directament relacionats amb la conducta delictiva. Però més enllà d'aquest objectiu de produir canvis en la conducta dels delinqüents, un dels principals objectius dels programes de tractament per a persones que han comès delictes de violència de gènere és aconseguir que en el futur no es produeixin nous episodis d'agressió cap a les seves parelles o exparelles. És a dir, evitar la reincidència.

Des de la Subdirecció General de Reparació i Execució Penal a la Comunitat es va rebre l'encàrrec de realitzar un estudi, conjuntament amb el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, sobre l'avaluació de l'eficàcia dels programes formatius aplicats des de l'execució penal a la comunitat en delictes de violència

domèstica¹, en relació amb: 1) l'assoliment dels propis objectius d'aprenentatge i de canvi que fomenten els programes formatius i 2) l'impacte que la participació en aquests programes formatius pot exercir sobre la reincidència en el mateix tipus de delictes.

Així doncs, el 2008 s'inicià aquesta recerca prospectiva dissenyada de la manera següent:

En una primera fase de la recerca, es van avaluar tota una sèrie de factors de risc i protecció que van permetre la identificació del perfil més comú d'infractors que arriben als programes formatius de violència domèstica a la comunitat. En aquesta fase també es va avaluar els infractors, abans de l'aplicació dels programes formatius, en relació amb les variables psicològiques sobre les quals pretenen incidir els esmentats programes. Posteriorment a l'aplicació dels programes formatius que es van realitzar entre el setembre de 2008 i l'agost de 2009, es van tornar a avaluar les mateixes variables psicològiques per tal de comprovar si s'havia produït alguna millora en els usuaris participants.

¹ L'article 83.1 del vigent Codi penal recull l'aplicació de programes formatius com una obligació vinculada a la suspensió de les penes privatives de llibertat.

Els programes formatius aplicats a la violència de gènere tenen com a objectiu l'eliminació o la disminució de les conductes violentes dels agressors domèstics mitjançant el tractament de diferents facetes psicològiques. Per conèixer aquests programes amb més profunditat podeu consultar Pérez, M. i Martínez, M. (2009).

Els resultats obtinguts en aquesta primera fase van conduir a les conclusions següents:

- Pel que fa al perfil que presenten els homes que participen en aquests programes formatius, s'ha vist que majoritàriament són d'origen espanyol o sud-americà, i que no tenen antecedents delictius en la família d'origen. Un petit percentatge de la mostra asseguren haver estat víctimes de maltractaments, i gairebé la meitat afirmen ser consumidors habituals d'algun tipus de substància d'abús. Aproximadament la meitat de la mostra presenta un grau formatiu bàsic, i tres de cada quatre subjectes abandonen els estudis abans dels 16 anys. No presenten una carrera delictiva consolidada, és a dir, no han tingut problemes a l'escola, no han ingressat en cap centre de menors, no presenten inestabilitat laboral, no tenen antecedents delictius i mai no han ingressat en un centre penitenciari. Són primaris judicialment, cometen el primer delicte tard i, per tant, la probabilitat d'iniciar una carrera criminal és baixa. Els elements anteriorment esmentats ens indicarien que el perfil d'agressors domèstics a la comunitat probablement és de baix risc. En comparació amb una mostra d'agressors domèstics empresonats, les persones que compleixen una mesura penal alternativa per violència de gènere és per fets vinculats a agressions cap a la parella actual, que tenen lloc habitualment en el domicili familiar i no estan vinculades a la ruptura de la relació de parella, com seria el cas dels maltractadors empresonats (Martínez i Pérez, 2009).
- Pel que fa a l'efectivitat del tractament, es constata que els programes formatius milloren les estratègies dels subjectes per enfrontar-se als seus conflictes de parella i, paral·lelament, augmenta la satisfacció i l'ajust amb la parella. Tanmateix, els subjectes presenten menys distorsions cognitives en la seva relació amb els altres i, per tant, milloren les seves relacions interpersonals.
- Els participants del programa de tractament presenten menys agressivitat, menys problemes amb l'alcoholisme, menys ira, menys resistència al canvi i més consciència del seu problema.

- Pel que fa al perfil de risc dels subjectes i la seva influència en l'efectivitat del programa de tractament, els resultats són més difícils d'interpretar pel fet que la majoria de les escales no van mostrar diferències estadísticament significatives en les mitjanes pre i posttractament. No obstant això, destaquen algunes correlacions que podrien ser rellevants, com ara que en els homes separats i que tenen condemnes més curtes disminueix el seu nivell d'agressivitat. Així doncs, els subjectes que ja van tenir conflictes en la primera relació de parella no mostren una millora en l'expressió i la gestió de la ira. Tanmateix, les persones que abandonen els estudis més tard milloren les seves puntuacions en ira i agressivitat i, per tant, controlen millor la seva ira i són menys agressius. En aquest sentit, es destaca la importància del perfil de risc que presenta el subjecte vinculat a l'èxit en els programes formatius.
- D'altra banda, a la revisió teòrica dels programes formatius impartits per les diferents entitats, els resultats obtinguts estan en consonància amb els objectius plantejats per les entitats i amb els continguts que la perspectiva internacional indica que han de ser abordats en els programes de tractament per a maltractadors. S'ha de tenir en compte que el nombre de sessions, tot i ser reduït, sembla ser suficient per produir canvis en les interaccions dels subjectes, encara que siguin de curta durada.
- En resum, en vista d'aquests resultats es podria concloure que dotar els subjectes d'estratègies per resoldre els conflictes de parella, així com fomentar la satisfacció amb la parella, són dos objectius de tractament que milloren els resultats terapèutics dels subjectes.

Les dades que es presenten a continuació fan referència a l'última fase de la recerca, que consisteix a conèixer la taxa de reincidència dels subjectes un cop finalitzat el programa formatiu.

2. Objectius

L'objectiu d'aquesta segona part de la investigació consisteix a avaluar l'efectivitat dels programes formatius aplicats des de l'execució penal a la comunitat en delictes de violència de gènere. Aquest objectiu general de la recerca es concreta en dos objectius específics:

1. Avaluar la reincidència dels subjectes que han participat en els programes formatius en violència de gènere a través de dues mesures, que són la denúncia policial i l'ingrés a presó per un nou delictes de violència de gènere. Més enllà de la dada dicotòmica (reincidència sí/no), també s'ha volgut conèixer:
 - a. El nivell de gravetat dels casos de reincidència registrats.
 - b. Les possibles variables predictorres de la reincidència, que permetin proposar un model de predicció de la reincidència en condemnats per violència de gènere a un curs formatiu a la comunitat.
2. Avaluar la satisfacció dels usuaris amb el programa formatiu i relacionar aquesta satisfacció amb indicadors de canvi produïts en la vida del subjecte.

3. Metodologia

Per tal d'assolir els objectius anteriorment plantejats, aquesta recerca ha requerit dues metodologies diferents.

En primer lloc, s'ha realitzat un estudi de la reincidència dels usuaris dels programes formatius en violència de gènere. La variable *reincidència* s'ha mesurat a partir de les dades obtingudes de dues fonts diferents. D'una banda, s'han comprovat les noves denúncies policials a través de la col·laboració imprescindible amb el cos de Mossos d'Esquadra. D'altra banda, s'ha realitzat una cerca exhaustiva per comprovar si s'havia produït un ingrés a presó d'aquestes persones per un nou delictes a través del Sistema Informàtic Penitenciari de Catalunya (SIPC) del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

Alguns estudis indiquen que mesurar la reincidència mitjançant el nombre de denúncies no és una dada prou fiable, ja que deixa de banda el possible nombre de delictes en xifra negra. Malgrat això, Sherman et al. (1992) van observar que les dades reportades per la policia eren similars a les reportades per les víctimes en 5 de cada 7 casos. D'altra banda, la investigació en la matèria indica que les denúncies policials són una millor mesura de la reincidència que la dada aportada per un nou empresonament (Maltz, 1984).

En segon lloc, s'ha dut a terme una enquesta telefònica per avaluar la satisfacció dels usuaris amb el curs formatiu i amb la seva vida, en termes generals. L'enquesta telefònica s'ha realitzat prop d'un any després d'haver finalitzat el programa formatiu. L'acceptació de participar en aquesta enquesta, de la mateixa manera que la de participar en la recerca, es va fer a través d'un consentiment informat. Les investigadores s'identificaven com a membres de l'equip d'investigació, i es recordava al subjecte la recerca de la qual formava part. Es demanava a la persona si volia continuar amb l'enquesta, i se li atorgava el dret a negar-s'hi. Només un subjecte es va negar a realitzar l'enquesta telefònica.

L'enquesta telefònica (annex 1) consisteix en una sèrie d'ítems que mesuren les variables següents:

- satisfacció amb el programa formatiu
- satisfacció amb la vida (nivell econòmic, salut, objectius vitals, relacions interpersonals, seguretat personal, lloc de residència i creences religioses o morals)
- situació laboral
- consum de drogues
- nucli de convivència
- relació de parella actual
- conflictes amb l'exparella en relació amb els fills en comú
- nou contacte amb la policia o la justícia
- assumpció de responsabilitat del delictes

De tots els condemnats per delictes de violència de gènere a programes formatius aplicats des de l'execució penal a la comunitat durant el període 2008-2009 (282 persones), s'ha realitzat l'enquesta telefònica a totes aquelles persones que van signar un consentiment informat per participar en la recerca (170 persones), i alhora van facilitar el seu número telefònic de contacte per dur a terme l'enquesta (157 persones).

Finalment, però, s'han localitzat i enquestat 58 persones que van participar en els cursos formatius aplicats des de l'execució penal a la comunitat per delictes de violència de gènere. S'ha obtingut informació del 43% de la mostra de subjectes que havien facilitat el seu número de contacte. S'ha de tenir en compte que després de més d'un any moltes persones podien haver canviat de número de telèfon, ja que normalment es facilitava el mòbil i no el telèfon fix.

Les persones que no s'han pogut localitzar ha estat, generalment, perquè el número mòbil facilitat ja no estava operatiu (fet que inclou que la bústia de veu estava permanentment activada, que la companyia comunicava que el telèfon no estava operatiu o en actiu, que el telèfon era de l'empresa on ja no treballa la persona, etc.). Un petit percentatge dels participants en la recerca van donar un número de telèfon erroni (el propietari del telèfon no era la persona a la qual es trucava) o fals (el número de telèfon no existia).

4. Resultats

4.1 Reincidència

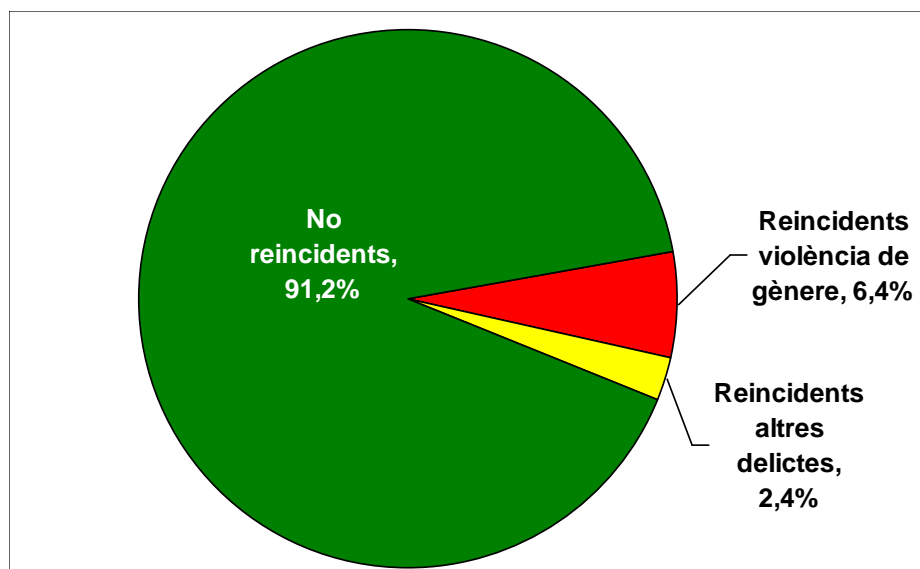
En aquest estudi es defineix la variable reincidència com tota aquella nova denúncia policial o tot nou ingrés a presó que s'hagi produït amb posterioritat a la finalització del programa formatiu. La variable reincidència s'ha mesurat a través de dos indicadors diferents.

En primer lloc, amb l'ajut imprescindible del cos de Mossos d'Esquadra, s'ha comprovat si les persones que havien finalitzat el programa formatiu havien rebut una nova denúncia², ja sigui per un delicte de violència de gènere o per una altra tipologia delictiva.

El període de seguiment establert per avaluar la reincidència és de 12 mesos de mitjana (DE = 3 mesos), un cop finalitzat el programa formatiu, amb un mínim de 7 mesos de seguiment i un màxim de 2 anys.

La reincidència, considerada com a nova denúncia policial, és del 8,8%.

Gràfic 1. Tipus de reincidència

² Es recullen totes les denúncies fetes a Catalunya, independentment que la denúncia hagi estat formulada davant qualsevol cos o força de seguretat de l'Estat o autonòmica. A l'annex 1 es presenta la plantilla de dades que va omplir l'Àrea Tècnica de Proximitat i Seguretat Ciutadana del cos de Mossos d'Esquadra.

Han reincidit 15 subjectes dels 170 que componen la mostra de l'estudi. El 91,2% de la nostra mostra de persones que han finalitzat un programa formatiu aplicat des de l'execució penal a la comunitat per delictes de violència de gènere no ens consta que hagin tornat a rebre cap tipus de denúncia per la comissió d'un nou delicte en el període de seguiment establert a la recerca.

La reincidència en el mateix tipus de delicte (violència de gènere) és del 6,4%. És a dir, el 93,6% de la nostra mostra de persones que han finalitzat un programa formatiu aplicat des de l'execució penal a la comunitat per delictes de violència de gènere no ens consta que hagin tornat a rebre una denúncia relacionada amb el fet delictiu que va motivar la intervenció, en el període de seguiment establert a la recerca.

Cal tenir en compte que hi havia inscrites 282 persones en els programes formatius a la comunitat per a condemnats per delictes de violència de gènere entre 2008 i 2009. Del total de persones inscrites al programa formatiu, finalment 170 persones van donar el seu consentiment informat per participar en l'estudi sobre reincidència i satisfacció amb el programa formatiu.

Per tot això, la taxa del 8,8% de reincidència, com a nova denúncia policial, s'ha de prendre amb precaució, ja que no fa referència a la totalitat de la mostra sinó al conjunt d'individus que voluntàriament van voler participar a la recerca, fet que podria comportar un cert biaix.

Alguns estudis (Ford i Regolia, 1992; Gondolf, 1997, 2003; Olson i Stalans, 2001) situen la taxa de reincidència dels agressors domèstics entre el 20% i el 30%. Així doncs, els programes formatius aconseguirien una reducció d'entre l'11,2% i el 21,2% de la taxa general. Babcock, Green i Robie (2004) van estimar que una reducció del 5% de la reincidència es traduïa en una reducció d'aproximadament 42.000 víctimes sobre el total de denúncies que es realitzen per violència domèstica cada any als Estats Units. En aquest estudi els autors van realitzar una metanàlisi en la qual van trobar que, en termes generals i després de fer un programa de tractament, la taxa de reincidència mesurada mitjançant denúncies policials era del 21%. Aquesta taxa augmentava fins al 35% si la reincidència era reportada per la víctima. Els autors van interpretar aquests resultats en el sentit

que “una dona té un 5% menys de probabilitats de ser revictimitzada per un home que ha estat arrestat, sancionat i que hagi assistit a un programa que per un que simplement ha estat arrestat i sancionat” (Babcock et al., 2004, p.1032).

Aquí a Catalunya, la taxa de reincidència (mesurada com a nou ingrés a presó) en delictes violents (en què s'inclourien els delictes per violència de gènere) és del 31%, i el temps que triguen a reincidir és de gairebé dos anys (Capdevila i Ferrer, 2008). Un altre estudi de Villacampa, Torres i Luque (2006) va determinar que la taxa de reincidència de les persones sotmeses a formes substitutives a la presó va ser del 16,1% en el decurs de l'any 2000. En aquest cas, el temps mitjà que triguen a reincidir és d'un any i mig aproximadament.

En un estudi realitzat per Stalans, Yarnold, Seng et al. (2004) en l'àmbit comunitari s'estableix una taxa de reincidència violenta del 17,5%. Aquesta dada és molt similar a la trobada per Hanson i Wallace (2006), del 17,2% de reincidència en delictes violents i del 25,6% en altres tipus de delictes. El període de seguiment d'aquest darrer estudi va ser de tres a sis anys.

Altres estudis també en l'àmbit comunitari situen aquesta taxa en el 13% quan no hi ha cap tipus d'intervenció (Olson i Stalns, 2001), i en el 24% amb un període de seguiment de set anys (Hilton et al. 2001). Coulter i VandeWeerd (2009) van avaluar l'eficàcia d'un programa de tractament que preveu un abordatge integral i que es desenvolupa tant per a persones que compleixen condemnes de presó com per a aquelles que compleixen altres tipus de condemnes més flexibles. Els resultats obtinguts indiquen una taxa de reincidència del 8,4% per a les persones que completen el tractament, i del 21,2% per a les que no el completen, tenint en consideració que el percentatge de persones que completen el tractament és del 70%.

Taula 1. Diferents estudis amb taxa de reincidència dels agressors de gènere

Estudi/país/zona	Període de seguiment	Mostra/població	Tipus de taxa	Taxa
Ford i Regoli, 1992, Indianàpolis (EUA)	6 mesos	Ag. domèstics en general	Dades oficials Entrevista a víctimes	20%
Gondolf, 2003, EUA	15 mesos	Ag. domèstics en general	Dades oficials autoregistre	32%
Olson i Stalans, 2001		Mesura comunitària		13%
Babcock et al., 2004		Programa de tractament a la comunitat	Dades oficials Entrevista a víctimes	21% 35%
Capdevila i Ferrer, 2008, Catalunya	5 anys	Mesura d'empresonament Delinqüents violents	Nou ingrés a presó	31%
Villacampa et al., 2006, Catalunya	5 anys	Mesura comunitària Qualsevol tipus de delinqüent	Dades oficials	16,1%
Stalans et al., 2004, Illinois (EUA)		Mesura comunitària	Dades oficials nou delicte violent	17,5%
Hanson i Wallace, 2006, Canadà	3 a 6 anys	Programa de tractament a la comunitat	Nou delicte violent Altres tipus de delicte	17,2% 25,6%
Hilton et al., 2001	7 anys	Mesura comunitària	Dades oficials	24%
Coulter i VandeWeerd, 2009, Hillsboroug co., Florida (EUA)		Tractament a la comunitat o no	Dades oficials	8,4% amb tractament 21,2% sense tractament

També s'ha mesurat la reincidència mitjançant les dades obtingudes a la base de dades penitenciària del Departament de Justícia, per tal de saber quantes persones han ingressat a presó per la comissió d'un nou delicte.

Cap de les persones que van accedir a participar en la recerca ha ingressat a presó per un nou delictes de violència de gènere comès amb posterioritat a la participació en el programa formatiu. No obstant això, s'ha de tenir en compte que el període de seguiment és de 12 mesos de mitjana, i aquest és potser un període de seguiment massa curt per poder detectar la reincidència a través d'un ingrés a presó.

4.1.1 Característiques dels reincidents segons les dades policials

Com ja s'ha comentat a l'apartat anterior, 15 subjectes han estat novament denunciats per un presumpte delictes. Tal com es pot veure al gràfic 1, aquesta xifra suposa un 8,8% del total, que es distribueix entre un 6,4% de denunciats per un nou delictes de violència de gènere i un 2,4% per altres delictes sense relació amb la violència de gènere (lesions, robatoris, danys, etc.).

Aquesta nova denúncia té lloc als quatre mesos de mitjana després d'haver finalitzat el programa formatiu (DE = 3,3 mesos).

A la taula 2 es pot observar que el delictes principal de la reincidència és el trencament de l'ordre d'allunyament en un 27% de casos. En un 20% de casos de reincidència es van tornar a produir maltractaments en l'àmbit familiar. En un altre 20% les denúncies van ser per lesions i robatoris, respectivament. Finalment, també es va donar un cas de presumptes amenaces i una denúncia per danys.

Taula 2. Delictes principal en la reincidència

Delictes principal	Freqüència	Percentatge	Percentatge acumulat
Trencament ordre allunyament	4	26,7	26,7
Maltractament àmbit familiar	3	20,0	46,7
Lesions	3	20,0	66,7
Robatori	3	20,0	86,7
Amenaces	1	6,7	93,3
Danys	1	6,7	100
Total	15	100	

Pel que fa a la víctima del delict, en un 60% de les denúncies la víctima va ser l'exparella, en un 13% la víctima va ser la seva actual parella, i en un 27% la víctima va ser una persona sense vincles o desconeguda per l'infractor.

Taula 3. Víctima del delict

Víctima del delict	Freqüència	Percentatge	Percentatge acumulat
Exparella	9	60,0	60,0
Parella	2	13,3	73,3
Sense vincles	4	26,7	100
Total	15	100	

La variable *reincidència* presenta una gravetat major si aquesta s'ha produït per mitjà del consum de drogues, si s'han fet servir armes contra la víctima, si s'han produït amenaces de mort creïbles, etc. En aquesta mostra, cap de les persones que han estat de nou denunciades estava sota els efectes del consum de drogues en el moment dels fets. D'altra banda, només en un cas s'havia utilitzat una arma contra la víctima (en una denúncia per robatori contra un desconegut), i només en dos casos l'agressor havia proferit amenaces de mort creïbles contra la víctima.

Pel que fa a la repetició de la conducta de maltractament cap a altres parelles dels agressors de gènere reincidents, un 20% dels reincidents havien estat denunciats per altres parelles diferents a la víctima per a la qual van realitzar el programa formatiu. A més, en dos casos s'ha produït una reincidència múltiple, és a dir, es té constància de més de dues denúncies (fins a tres) posteriors a la finalització del curs formatiu.

4.1.2. Gravetat de la reincidència

Un cop determinada i analitzada la taxa de reincidència de les persones que han seguit un programa formatiu, el pas següent ha estat avaluar la gravetat d'aquesta conducta reincident.

La gravetat de la conducta reincident s'ha mesurat mitjançant una sèrie d'indicadors similars als que els protocols de valoració del risc utilitzen per

determinar la probabilitat de conducta violenta greu contra la parella. Tal com es pot comprovar a l'annex 1, la variable *reincidència* per a una nova denúncia policial engloba tota una sèrie de variables més enllà de registrar si s'ha produït o no un nou delictes.

Amb la finalitat d'establir la gravetat de la conducta delictiva de la nostra mostra de reincidents i de determinar el nivell de gravetat de la conducta dels reincidents de la mostra d'agressors de gènere, tres jutges experts en la matèria han avaluat en una escala de 0 a 10 la gravetat de les diferents variables recollides en la reincidència (vegeu l'annex 1). En aquesta escala de gravetat, un índex del 0 al 2 indica "gravetat baixa", de 3 a 5 "gravetat mitjana", de 6 a 8 "gravetat alta" i de 9 a 10 "gravetat extrema". La fiabilitat entre les avaluacions dels jutges va ser apropiada per generar una escala de gravetat de la reincidència interpretable (vegeu l'annex metodològic).

A la taula següent es presenten els indicadors de gravetat de la reincidència segons el punt de l'escala al qual pertanyen, així com el percentatge de casos de la mostra inclosos a cada categoria de l'escala.

Taula 4. Escala de gravetat de la reincidència i percentatge de casos

Indicador	Mitjana de gravetat (exacte)	Mitjana de gravetat (enter)	Categoria de gravetat	Percentatge de casos
Homicidi	10,0	10	GE	0,0%
Intent d'homicidi	9,2	9	GE	0,0%
Agressió sexual	8,6	9	GE	0,0%
Ús d'arma de foc	8,4	8	GA	6,7%
Reincidència en violència de gènere	7,6	8	GA	13,3%
Violència física	7,2	7	GA	40,0%
Ús d'arma blanca	7,2	7	GA	0,0%
Reincidència en un delictes no relacionat amb violència de gènere	6,2	6	GA	0,0%
Amenaces de mort contra la parella	5,6	6	GA	13,3%
Violència psicològica	5,4	5	GM	26,7%

Trencament de l'ordre d'allunyament	5,0	5	GM	46,7%
Sota els efectes de les drogues en la comissió del delictes	4,0	4	GM	0,0%
Denúncies anteriors d'altres parelles	4,0	4	GM	20,0%

Nota. GE = Gravetat extrema; GA = Gravetat alta; GM = Gravetat mitjana

Tal com es pot veure a la taula 4, en la nostra mostra d'agressors de gènere reincidents no es dona cap delictes de gravetat extrema o molt alta. Afortunadament no hi ha cap cas d'homicidi o d'intent d'homicidi, ni cap cas d'agressió sexual en la conducta reincident.

Els 15 reincidents registrats cometen nous delictes de gravetat alta i mitjana (segons l'escala presentada). No s'ha produït cap cas tampoc de conducta reincident de gravetat baixa (intent de contacte amb la víctima, conflictes en la custòdia dels fills, etc). Els delictes més freqüents són el trencament de l'ordre d'allunyament (46,7%), que pertany a la categoria de gravetat mitjana, i la violència física (40%) de gravetat alta.

Pel que fa a la reincidència considerada de gravetat alta, els agressors de gènere d'aquesta mostra utilitzen en un 6,7% de casos una arma de foc, i en un 13,3% de casos amenacen de mort la parella o l'exparella i cometen més d'un nou delictes de violència de gènere.

No obstant això, la major part dels casos de reincidència presenten una gravetat mitjana. En aquest sentit, un 26,7% dels reincidents utilitzen la violència psicològica i un 20% tenien denúncies d'altres parelles.

Quant a la gravetat de la conducta delictiva que va motivar el programa formatiu, s'observa un perfil de gravetat mitjana-baixa. En primer lloc, cal destacar que no s'ha comès cap delictes amb una gravetat superior a 7 (homicidi/intent d'homicidi, agressió sexual, ús d'arma de foc ni reincidència en violència de gènere). S'ha de tenir present que les conductes assignades a una gravetat alta són inferiors (la

violència física es produeix en un percentatge inferior al perfil de reincidents, així com les amenaces de mort contra la parella, que es donen en menor proporció).

Les conductes delictives anteriors al curs de formació es concentren en una gravetat mitjana. La conducta més freqüent és la violència psicològica i el fet d'haver estat sota els efectes de les drogues en la comissió del delicte.

En resum, tot i que tots dos grups no són comparables estadísticament, s'observa que els reincidents presenten una conducta delictiva de més gravetat que la presentada pel conjunt de persones condemnades per un delicte de violència de gènere a la realització d'un programa formatiu en violència de gènere.

4.1.3. Predicció de la reincidència

A partir de la reincidència constatada a través de les denúncies policials, s'ha volgut anar un pas més enllà i calcular un model de predicció de la reincidència. Aquest model ens pot donar pistes de quines variables del subjecte estan influïent en la seva conducta reincident.

Aquest model predictiu té en compte les variables psicològiques i sociodemogràfiques recollides de cada subjecte durant el període d'avaluació pre i postformació. A la taula 5 es poden veure totes les variables considerades per generar el model de predicció de la reincidència.

Taula 5. Variables avaluades a l'estudi pre i postformació

Variables	Abreviatura
Psicològiques	
Qüestionari d'agressivitat	AQ
Alcoholisme	AUDIT
Escala de resolució de conflictes (<i>Conflict Tactics Scale</i>)	CTS
Desitjabilitat social	EDS
Distorsions cognitives en les relacions interpersonals	ICDS
Índex de reactivitat interpersonal	IRI
Inventari de processos de canvi	IPCM
Ajust diàdic de parella	DAS
Ira	STAXI
Processos de resistència	PR
Estadis de canvi	URICA
Sociodemogràfiques	
Edat	
Estat civil	
País d'origen	
Trajectòria escolar	
Nivell d'estudis	
Edat d'abandonament dels estudis	
Situació laboral	
Qualificació laboral	
Situació laboral	
Atur sense justificar	
Delicte	
Nombre de delictes	
Nombre de delictes amb violència	
Antiguitat del delicte	
Temps de condemna	
Tipus de delicte	
Actitud davant el delicte	
Consum de drogues en el delicte	

Separació de la parella durant els fets delictius

Factors de risc de violència de gènere

Conflictes de parella

Testimoni de maltractaments a la infància

Consum de drogues

Nota: La definició i la codificació d'aquestes variables es poden trobar a l'annex 5 de la primera part d'aquesta investigació, titulada "Avaluació de programes formatius aplicats des de l'execució penal a la comunitat en delictes de violència de gènere" (Martínez i Pérez, 2009).

Taula 6. Regressió pròbit múltiple per a la predicció de la reincidència

Escala/Ítem	B	ET	p	B	R ²
Model 1					
Alcoholisme (AUDIT)	-0,110	0,097	0,257	-0,241	
Resistència al canvi (PR)	-0,014	0,056	0,803	-0,055	
Nivell d'estudis	-0,373	0,487	0,444	-0,222	0,588
Testimoni de maltractaments	0,767	0,843	0,363	0,187	
Atur sense justificar	0,958	0,967	0,322	0,265	
Consum de drogues en el delicte	1,156	1,055	0,274	0,366	
Model 2					
Alcoholisme (AUDIT)	-0,119	0,091	0,189	-0,259	
Nivell d'estudis	-0,396	0,426	0,353	-0,234	
Testimoni de maltractaments	0,814	0,815	0,318	0,197	0,595
Atur sense justificar	0,991	0,928	0,285	0,271	
Consum de drogues en el delicte	1,161	0,893	0,194	0,365	
Model 3					
Alcoholisme (AUDIT)	-0,099	0,069	0,155	-0,237	
Testimoni de maltractaments	1,016	0,719	0,158	0,272	0,510
Atur sense justificar	0,799	0,781	0,306	0,241	
Consum de drogues en el delicte	1,216	0,854	0,154	0,422	
Model 4					
Alcoholisme (AUDIT)	-0,113	0,051	0,027*	-0,275	
Testimoni de maltractaments	1,404	0,575	0,015*	0,383	0,491
Consum de drogues en el delicte	1,358	0,798	0,089†	0,480	

Notes. B = coeficient no estandarditzat; ET = error típic; p = probabilitat; β = coeficient estandarditzat; R² = variància explicada; * p < 0,05; † p < 0,10

El model predictiu de la reincidència es va generar mitjançant un model de regressió pròbit (per a més informació, vegeu l'annex 3). Aquesta tècnica estadística s'utilitza quan es vol predir una variable dicotòmica (sí/no reincidència) utilitzant variables predictores numèriques (per exemple, nombre de delictes, agressivitat, conflictes de parella, etc.). El primer pas per generar el model predictiu va ser determinar quines variables de les mencionades a la taula 5 resultaven tenir prou nivell de predicció per si mateixes (eren significatives) per introduir-les després al model.

Posteriorment a aquesta anàlisi individual de les variables, sis de les variables que van resultar ser significatives van ser introduïdes conjuntament en un model de regressió pròbit múltiple (model 1), el qual es presenta a la taula 6. Mitjançant un procés d'eliminació una per una de les variables no significatives, s'ha obtingut el model final de predicció de la reincidència (model 4), que explica el 49% de la variància present en la reincidència.

Aquest model final es compon de tres variables: alcoholisme, haver estat testimoni de violència a la família d'origen durant la infància i consum de drogues en els fets delictius.

Tal com es pot observar a la taula 6, el consum d'alcohol mostra un coeficient de regressió negatiu, fet que indica que un consum d'alcohol més greu (puntuacions baixes en AUDIT) està associat a una major probabilitat de reincidència. Per contra, els coeficients de regressió de testimoni de maltractaments i consum de drogues en el delicte són positius, és a dir, aquells subjectes que van ser testimonis de maltractaments a la infància i estaven sota els efectes de les drogues en la comissió del delicte de violència de gènere són més propensos a reincidir. En cada cas, les relacions mostren el sentit esperat segons la investigació internacional.

D'altra banda, a partir dels coeficients estandarditzats es pot establir quines variables posseeixen un valor explicatiu major. En aquest estudi, la variable que millor prediu la reincidència és el **consum de drogues en la comissió del delicte** ($\beta = 0,480$), seguida del **testimoni de maltractaments a la infància** ($\beta = 0,383$) i després de l'**alcoholisme** (AUDIT) ($\beta = - 0,275$).

Aquestes tres variables de manera conjunta són capaces d'explicar el 49,1% de la variable latent, que rau en la reincidència. És a dir, aquestes tres variables són capaces d'explicar en la major part per què una persona, tot i haver seguit un curs formatiu en violència de gènere, acaba reincidint.

4.1.4. Capacitat predictiva del model proposat

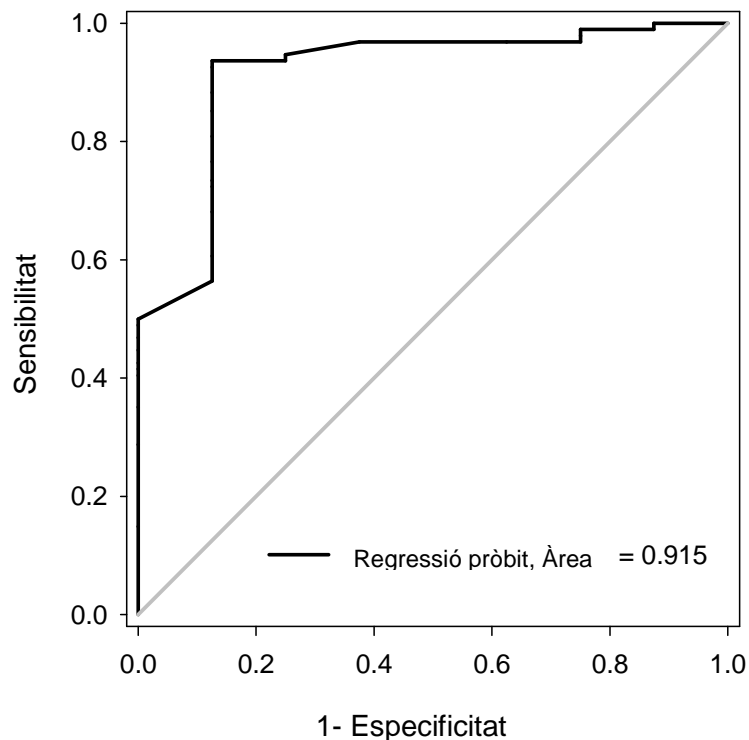
La capacitat del model predictiu de regressió pròbit per classificar correctament els reincidents i els no reincidents va ser explorada mitjançant la Corba Característica Operativa del Receptor (COR).

Un criteri habitual per establir l'efectivitat d'una mesura o un instrument en la classificació de casos és l'àrea sota la corba COR. En aquest sentit, Swets (1988) proposa la següent guia per determinar l'efectivitat d'una mesura: els valors entre 0,50 i 0,70 indiquen que la prova és poc efectiva en la classificació, entre 0,70 i 0,90 que la prova pot ser utilitzada en determinades circumstàncies, i un valor major a 0,90 representa una efectivitat alta per classificar els subjectes (en aquest cas classificar els subjectes en reincidents o no reincidents).

Per tal de predir la reincidència, es van utilitzar les variables del model proposat a l'apartat anterior.³ A la figura 1 es presenta la corba COR corresponent a la predicció de la reincidència a partir d'aquestes variables.

³ Les puntuacions utilitzades en l'equació de regressió són els coeficients no estandarditzats de les variables següents: $Y = - 0,113$ (alcoholisme) + $1,404$ (testimoni de maltractaments) + $1,358$ (consum de drogues durant el delictes).

Figura 1. Corba COR per a la predicció de la reincidència

Tal com es pot observar a la figura 1, el model predictiu presenta una efectivitat elevada, ja que l'àrea sota la corba és de 0,915 ($> 0,90$), segons la guia de Swets (1988). Un cop determinada l'efectivitat del model per predir la reincidència, cal decidir un punt de tall o una puntuació a partir de la qual el model classifica un subjecte com a reincident.

Per establir un punt de tall, cal determinar el cost/benefici de la proporció de veritables positius (reincidents correctament classificats) i de falsos positius (no reincidents incorrectament classificats com a reincidents). A la taula 7 es presenten diferents punts de tall possibles per a aquest model de predicció.

Taula 7. Punts de tall per a la predicció de la reincidència

Positiu si és major o igual que	Sensibilitat (VP)	1 – Especificitat (FP)	% de casos ben classificats
1,3505	1,000	,500	53,9%
2,2220	,875	,064	93,1%
2,3685	,750	,053	93,1%
2,4815	,625	,032	94,1%
2,7315	,375	,032	92,2%
3,2400	,250	,011	93,1%
4,1115	,125	,000	93,1%

Nota. VP = verdaders positius; FP = falsos positius.

El punt de tall que sembla més òptim és 2,2 (87,5% de verdaders positius i 6,4% de falsos positius). Amb aquest punt de tall es detecta una proporció elevada de reincidents i una proporció baixa de falsos positius. És a dir, prenent en consideració tres variables (alcoholisme, testimoni de maltractaments i consum de drogues durant el delicte), són capaços de generar un model de predicció que classifica correctament el 87,5% dels reincidents i el 93,6% dels no reincidents (vegeu la taula 8). Malgrat això, encara queda un 12,5% de reincidents que no s'han detectat correctament. Aquesta xifra s'ha de tenir present de cara a fer una millor gestió del risc de reincidència amb condemnats per delictes de violència de gènere.

Taula 8. Taula de classificació amb el punt de tall de 2,2

		Reincidència pronosticada		Total
		Sí	No	
Reincidència empírica	Sí	87,5%	12,5%	100%
	No	6,4%	93,6%	100%

A continuació es presenta a la taula 9 un exemple de classificació amb les variables del model descrit i un punt de tall de 2,22. La taula mostra les puntuacions de quatre subjectes de la mostra en les variables predictors del model i en la puntuació total Y, així com la seva reincidència pronòstica i empírica.

Taula 9. Exemple de classificació amb les variables del model i un punt de tall de 2,22

Subjecte	Reincidència empírica	Alcoholisme (X ₁)	Testimoni de maltractaments (X ₂)	Consum de drogues en delictes (X ₃)	Puntuació total (Y)	Reincidència pronosticada
Subjecte 1	No	24	No	No	0,05	No
Subjecte 2	No	19	No	Sí	1,97	No
Subjecte 3	Sí	15	No	Sí	2,43	Sí
Subjecte 4	Sí	11	Si	Sí	4,28	Sí

Nota: $Y = -0.113(X_1) + 1.404(X_2) + 1.358(X_3)$; $Y < 2,22$ (no reincident); $Y \geq 2,22$ (reincident).

Tal com es pot veure a la taula 9, el subjecte 1, pronosticat correctament com a no reincident, no puntua en cap de les tres variables del model (no presenta alcoholisme⁴, no ha estat testimoni de maltractaments a la infància ni ha consumit drogues durant la comissió del delictes). La puntuació total Y és de 0,05, que es troba molt lluny del punt de tall de 2,22 que determina la puntuació a partir de la qual s'obté el pronòstic de reincident.

El subjecte 2, també pronosticat correctament com a no reincident, presenta una puntuació baixa en les variables predictores del model. Aquest subjecte obté una puntuació de 19 al test d'alcoholisme (no es detecten problemes d'alcoholisme), no ha estat testimoni de maltractaments a la infància, però sí ha consumit durant la comissió del delictes. Amb una puntuació total Y de 1,97 no supera el punt de tall de 2,22, que delimita el pronòstic de reincident.

El subjecte 3, pronosticat correctament com a reincident, obté una puntuació total de 2,43. Aquesta puntuació és superior al punt de tall de 2,22 i, per tant, és classificat como a reincident. Tal com es pot veure a la taula 9, aquest subjecte,

⁴ Cal recordar que l'alcoholisme, mesurat mitjançant vuit ítems del test AUDIT, té un rang de puntuació màxim de 24 (menys problemes d'alcoholisme) i un mínim de 8 (més problemes d'alcoholisme).

tot i no haver estat testimoni de maltractaments a la infància, ja presenta alguns problemes d'alcoholisme (puntuació de 15 al test AUDIT) i ha consumit drogues durant la comissió dels fets delictius.

Finalment, el darrer subjecte es troba clarament per sobre del punt de tall en la seva puntuació total i presenta totes les variables predictores del model (alcoholisme, testimoni de maltractaments a la infància i consum de drogues en el delicte). Per tant, es classifica correctament com a reincident.

4.2 Satisfacció amb el programa formatiu

El segon objectiu d'aquesta recerca és avaluar la satisfacció amb el programa formatiu que manifesten els seus usuaris, i relacionar-la amb la qualitat de vida en el moment actual. Tal com ja s'ha explicat a l'apartat de metodologia, la recollida d'informació s'ha realitzat a través d'una enquesta telefònica.

Per assolir aquest segon objectiu es validaran, en primer lloc, les escales de satisfacció amb el programa formatiu i la de qualitat de vida a partir de la tècnica d'anàlisi factorial i els estudis de fiabilitat de les escales (per a més informació, vegeu l'annex 3). Finalment, s'analitzarà la relació entre les diferents escales mitjançant el càlcul de les correlacions lineals entre elles.

A la taula 10 es mostren els ítems que configuren les escales de satisfacció amb el programa formatiu, la qualitat de vida i altres variables relacionades amb àmbits de possible millora en la vida de l'usuari, i el seu sistema de codificació de les respostes.

Taula 10. Variables de l'enquesta telefònica

Codi	Ítem	Codificació de les respostes
SATISFACCIÓ1	¿Cómo calificaría la calidad del servicio/tratamiento que ha recibido?	(1) Mala, (2) Regular, (3) Buena, (4) Excelente
SATISFACCIÓ2	¿En qué medida el programa al que ha asistido ha cubierto sus necesidades?	(1) Ninguna, (2) Parcialmente, (3) En general, (4) Totalmente

SATISFACCIÓ3	¿Le han ayudado los servicios que recibió a hacer frente más eficazmente a sus problemas?	(1) Nada, (2) Poco, (3) Bastante, (4) Mucho
SATISFACCIÓ4	En conjunto, ¿en qué medida está satisfecho/contento con el servicio recibido?	(1) Nada, (2) Poco, (3) Bastante, (4) Mucho
VIDA1	¿Cómo de satisfecho está en conjunto con su vida?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA2	¿Cómo de satisfecho está con su nivel de vida/situación económica?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA3	¿Cómo de satisfecho está con su salud?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA4	¿Cómo de satisfecho está con lo que está consiguiendo en la vida?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA5	¿Cómo de satisfecho está con su familia?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA6	¿Cómo de satisfecho está con sus amigos?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA7	¿Cómo de satisfecho está en relación con su sensación de seguridad?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA8	¿Cómo de satisfecho está como parte de su comunidad o vecindario?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA9	¿Cómo de satisfecho está respecto a su seguridad personal en el futuro?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
VIDA10	¿Cómo de satisfecho está con su espiritualidad o religión?	(0) Totalmente insatisfecho ... (10) Totalmente satisfecho
TREBALL1	Desde que finalizó el tratamiento, ¿considera que su vida laboral está...?	(1) Peor, (2) No ha cambiado, (3) Mejor que antes
TREBALL2	¿Tiene trabajo actualmente?	(0) No, (1) Sí
CONSUM1	Después del tratamiento, ¿tiene usted problemas de consumo con el alcohol y/o las drogas?	(1) Mucho, (2) Bastante, (3) Poco, (4) Nada
CONSUM2	Si consume, desde que finalizó el tratamiento ¿considera que su problemática de consumo está...?	(1) Peor, (2) No ha cambiado, (3) Mejor que antes
PARELLA1	¿Cree usted que su relación de pareja después del tratamiento está...?	(1) Peor, (2) No ha cambiado, (3) Mejor que antes
PARELLA2	¿Sus conflictos de pareja tras el tratamiento están...?	(1) Peor, (2) No ha cambiado, (3) Mejor que antes

PARELLA3	¿Tiene pareja actualmente?	(0) No, (1) Sí
JUSTICIA1	¿Ha vuelto a tener algún contacto con la policía o la justicia?	(0) No, (1) Sí
DELICTE1	Finalmente, ¿se siente responsable de lo ocurrido?	(0) No, (1) Sí
DELICTE2	¿Cuáles cree usted que fueron las causas del problema de pareja que tuvo?	(1) Externas, (2) Externas e internas (3) Internas

4.2.1. Estadístics descriptius dels ítems de l'enquesta telefònica

A la taula següent es presenten els principals estadístics descriptius per als ítems de l'enquesta telefònica. En total, la base de dades consta de 24 ítems i 68 casos.

Taula 11. Estadístics descriptius per als ítems de l'enquesta telefònica

Escala	N	Mínim	Màxim	Mitjana	Desviació típica
SATISFACCIÓ1	68	1	4	3,4	0,7
SATISFACCIÓ2	68	1	4	2,8	1,1
SATISFACCIÓ3	68	1	4	2,9	1,0
SATISFACCIÓ4	68	1	4	3,3	0,7
VIDA1	68	4	10	8,2	1,6
VIDA2	68	0	10	6,2	2,5
VIDA3	68	0	10	7,8	2,0
VIDA4	68	0	10	7,4	1,9
VIDA5	68	0	10	8,4	1,9
VIDA6	67	0	10	8,1	2,1
VIDA7	68	4	10	8,3	1,7
VIDA8	68	0	10	7,9	2,0
VIDA9	68	0	10	7,9	2,0
VIDA10	67	0	10	7,8	2,0
TREBALL1	68	1	3	1,9	0,7
TREBALL2	68	0	1	0,7	0,5
CONSUM1	67	3	4	3,9	0,3
CONSUM2	68	2	3	2,3	0,4
PARELLA1	65	1	3	2,6	0,6
PARELLA2	65	1	3	2,6	0,6

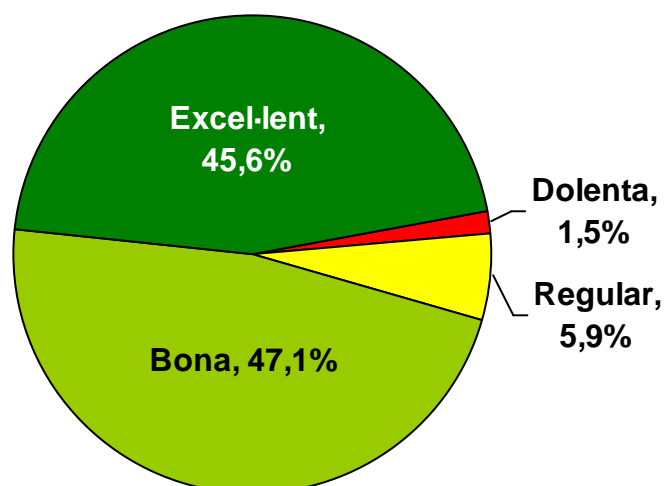
PARELLA3	68	0	1	0,2	0,4
JUSTICIA1	68	0	1	0,1	0,3
DELICTE1	68	0	1	0,6	0,5
DELICTE2	68	1	3	1,8	0,8

Segons les dades proporcionades a la taula anterior, la taxa de resposta dels subjectes que han contestat a l'enquesta és, per a totes les preguntes, suficient i vàlida per no haver d'eliminar-ne cap.

A continuació, es presenta una anàlisi individual de la freqüència de resposta en cadascun dels ítems rellevants de l'enquesta telefònica. En primer lloc, s'expliquen les respostes dels ítems de l'escala de satisfacció amb el programa formatiu.

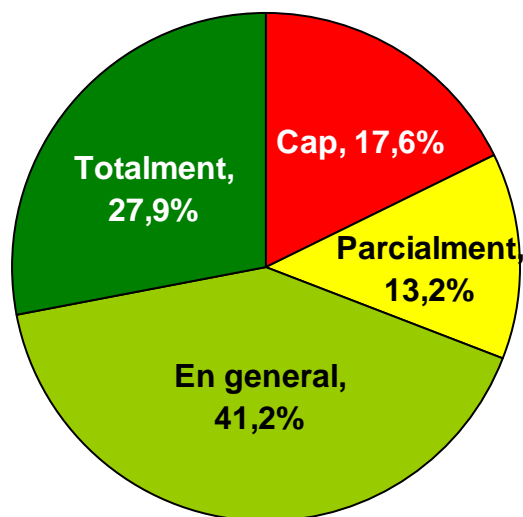
Tal com es pot veure al gràfic 2, el 93% dels enquestats estan satisfets amb el servei rebut (el 46% qualificaria el programa de formació com un servei bo i el 47% el qualificaria com un programa excel·lent). Només un 6% diria que el programa seguit té una qualitat regular, i només un 1% afirma que el servei és dolent.

Gràfic 2. Qualitat del servei rebut

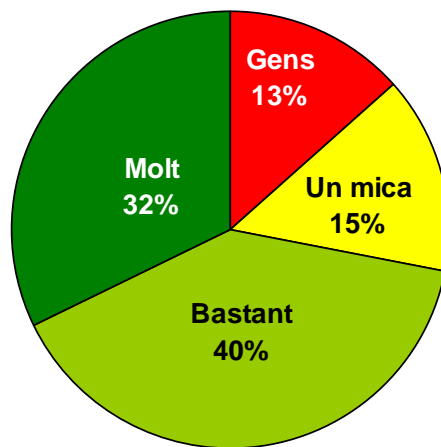
La segona pregunta de l'escala de satisfacció amb el programa formatiu requereix si el programa ha abordat les necessitats dels seus usuaris. Tal com es pot veure al gràfic següent, un 28% dels enquestats responen que el programa ha cobert totalment les seves necessitats; un 41% opina que en general; un 13% diuen que parcialment; i, finalment, un 18% de les persones que responen l'enquesta afirmen que el programa no ha tractat cap de les seves necessitats. De manera similar a la pregunta anterior, la majoria de les persones enquestades (un 69%) estan satisfetes amb els continguts del programa formatiu en violència de gènere.

Gràfic 3. El programa ha tractat les necessitats dels usuaris

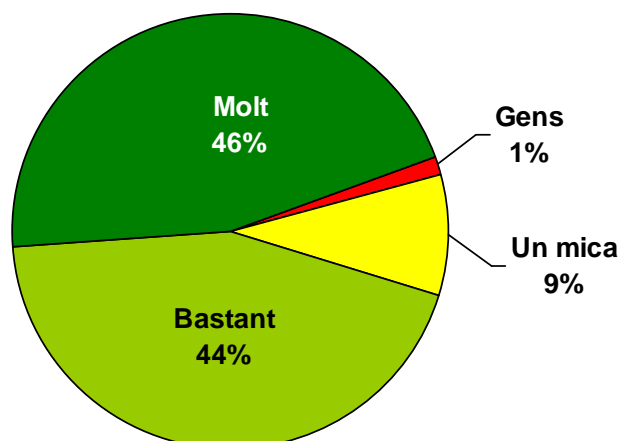
Els usuaris del programa formatiu consideren, en un 62% dels casos, que el programa els ha servit per afrontar de manera més eficaç els seus problemes (un 32% molt i un 40% bastant). Un 15% dels enquestats opina que el programa només els ha resultat una mica útil per resoldre els seus problemes, i un 13% comenta que no els ha servit de res. No obstant això, la majoria està satisfet amb la utilitat del curs formatiu rebut.

Gràfic 4. El programa li ha servit per fer front als seus problemes

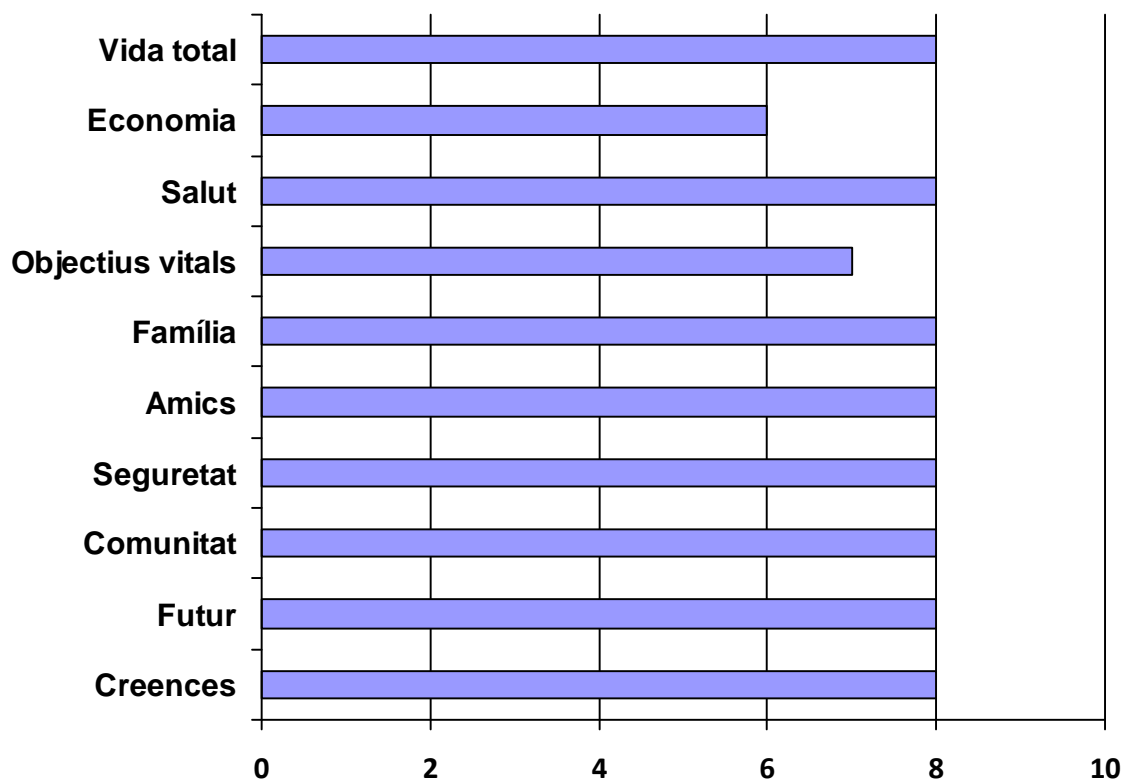
Finalment, en conjunt, el 90% dels enquestats estan satisfets amb el programa formatiu (un 46% estan molt satisfets i un 44% ho estan bastant). Un 9% dels participants en el curs formatiu es consideren un mica satisfets amb el programa, i només un 1% responen que no estan gens satisfets amb el curs formatiu, en conjunt.

Gràfic 5. Satisfacció global amb el programa formatiu

En segon lloc, s'analitza l'escala de qualitat de vida. Tal com es pot veure al gràfic 6, la major part dels enquestats estan molt satisfets amb la seva vida en conjunt, ja que de mitjana es puntuen amb un 8 sobre 10 en el primer ítem de satisfacció amb la vida. Les puntuacions en la resta d'ítems de l'escala també són molt elevades (salut, relacions familiars i interpersonal, sensació de seguretat, lloc de residència, creences pròpies, etc.). Només dos ítems obtenen una puntuació mitjana per sota de la resta: la satisfacció amb el nivell econòmic de la persona (6 sobre 10 a l'escala) i la satisfacció amb l'assoliment dels objectius vitals (7 sobre 10).

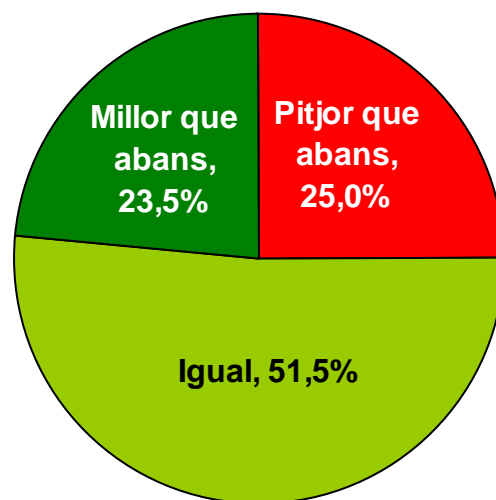
Gràfic 6. Escala de qualitat de vida

També s'han explorat els diferents àmbits de possible millora de la vida dels usuaris dels programes formatius en violència de gènere (àmbit laboral, consum de drogues, relació de parella). Pel que fa a l'àmbit laboral, el 67,2% dels enquestats es troba treballant (ja sigui com a empleat o com a autònom) en el moment de l'entrevista. Un 32,8%, per tant, es troba en situació d'atur o amb uns

ingressos esporàdics i de poca quantitat. Malgrat aquestes dades, només un 25% dels enquestats afirmen que la seva vida laboral és pitjor que abans de realitzar el curs formatiu. La majoria d'ells tenen la percepció que es troben en la mateixa situació laboral que abans del curs (51%) i, fins i tot, un 24% comenten que es troben en una situació laboral millor que la que tenien abans de realitzar el programa formatiu.

Gràfic 7. Vida laboral després del programa formatiu

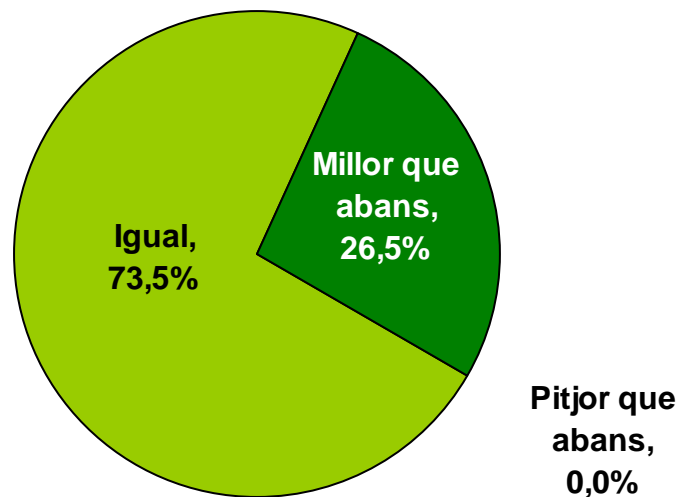

Pel que fa al consum de drogues, un 30% dels enquestats afirmen que havien tingut problemes amb el consum de drogues abans d'iniciar el programa formatiu (amb intensitat variable, des de pocs, bastants o molts problemes de consum de drogues). En tots els casos excepte un, la droga de preferència va ser l'alcohol i/o la cocaïna.

Tal com es pot veure al gràfic 8, quant a la situació de consum de drogues després del programa formatiu, el 74% de la mostra es troba en la mateixa situació que abans de realitzar el curs (ja sigui perquè no hi havia consum o perquè es manté el consum que hi havia). No obstant això, un 26% dels enquestats refereixen que hi ha hagut una millora en la seva problemàtica de consum de drogues (la majoria indiquen que han seguit un programa de desintoxicació). Només un 11,9% dels subjectes confirmen que continuen tenint

problemes, encara que amb una intensitat menor, amb el consum de drogues. Cap persona refereix estar en una situació pitjor, pel que fa al consum de drogues, que abans de realitzar el programa de formació.

Gràfic 8. Consum de drogues després del programa formatiu

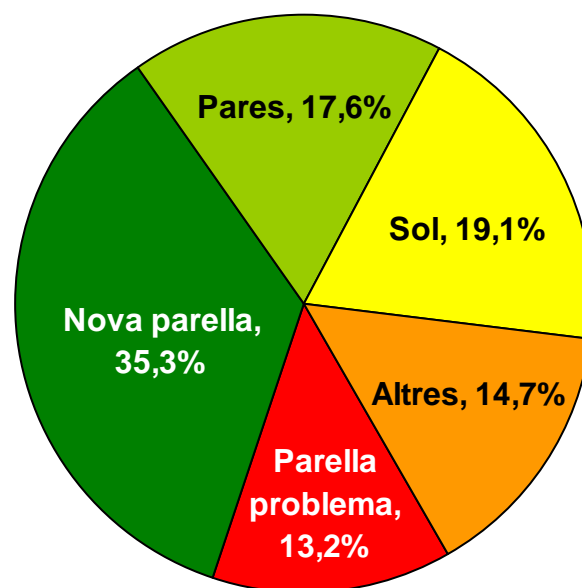

L'enquesta telefònica preguntava en un dels seus ítems amb qui convivia la persona en aquell moment. Tal com es pot veure al gràfic 9, la majoria dels enquestats, un 35%, conviuen amb una nova parella (tant amb fills en comú com sense fills). Un 19% de la mostra vivien sols; un 18% estaven a casa dels pares, i un 15% conviuen amb altres persones (altres familiars, pis de lloguer amb coneguts o amics, etc.).

Cal destacar que un percentatge petit de la mostra (un 13%) reconeixien que continuaven vivint amb la parella amb la qual havien tingut el problema que va comportar la condemna per violència de gènere. La majoria de les persones que han seguit el programa formatiu tenen fills en comú amb la parella que va interposar la denúncia (un 63,2% de la mostra). S'ha de tenir en compte que d'aquestes persones que tenen fills en comú amb l'exparella, un 30% manifesten que compartir la custòdia dels fills és una font de dificultats i conflictes amb la seva exparella.

No obstant això, el 64,6% dels enquestats afirmen que la seva relació de parella és millor (tenen menys conflictes de parella) que abans de seguir el programa formatiu. Només un 3,1% assegura que la seva relació de parella actual és pitjor que abans del curs formatiu. La resta considera que no hi ha hagut canvis en la seva forma de relacionar-se amb la parella (32,3% de la mostra).

Gràfic 9. Unitat de convivència

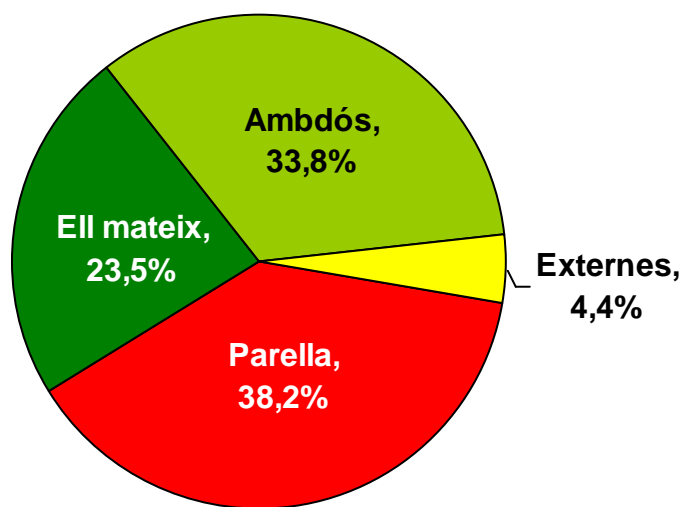
Finalment, en l'enquesta telefònica es demana la reincidència autoinformada, és a dir, es pregunta al subjecte si ha tornat a tenir algun contacte amb la policia o la justícia. Només vuit persones han manifestat que havien tornat a tenir un problema amb la justícia (quatre casos per un delicte de violència de gènere, un cas per un delicte contra la hisenda pública, un cas per un delicte contra la seguretat del trànsit i dos casos per trencament de l'ordre d'allunyament).

Del total dels quinze subjectes reincidents detectats pels Mossos d'Esquadra, se'n van enquestar tres. A la pregunta relacionada amb si havia tingut un nou contacte amb la justícia o la policia, dues de les tres persones reincidents enquestades van afirmar que havien tornat a rebre una nova denúncia per violència de gènere.

Només un cas va negar tenir una nova denúncia. La resta de reincidents (dotze subjectes) van ser impossibles de localitzar per poder realitzar l'enquesta.

En resum, del total de vuit casos de reincidència autoinformada, dos es trobaven a la base de dades dels Mossos d'Esquadra. La resta, dos casos per violència de gènere i quatre casos per altres tipologies delictives, sembla que formen part de la xifra negra de la criminalitat.

Gràfic 10. Causes del problema de parella

Pel que fa a la responsabilitat en el delicte, el 57,4% de les persones enquestades afirmen que es senten responsables dels fets delictius succeïts. Tal com es pot observar al gràfic 10, el 38% dels usuaris dels programes formatius mantenen que la causa principal del problema de parella que van tenir és la seva exparella (problemes mentals, consum de drogues, falsa denúncia, etc.). Malgrat això, el 34% de la mostra opina que el problema de parella es va donar per causes vinculades tant a l'exparella com a ell mateix. Fins i tot, un 24% de les persones enquestades assegura que la causa principal del problema de parella va ser ell mateix (problemes de consum de drogues, de control d'impulsos, etc.). Només un 4% de la mostra comenta que la culpa va ser del sistema de justícia o de la societat (causa externa a la relació de parella).

4.2.2. Relació entre la satisfacció amb el programa formatiu i la qualitat de vida

Un primer pas que s'ha dut a terme, abans de veure la possible relació entre la satisfacció amb el programa formatiu i la qualitat de vida, ha estat comprovar que les escales que mesuraven aquestes dues variables fossin vàlides i fiables, és a dir, que avaluessin realment la satisfacció amb el programa i la qualitat de vida i que ho fessin amb precisió. Aquesta comprovació s'ha fet mitjançant la tècnica d'anàlisi factorial exploratòria (AFE) i l'índex de fiabilitat de les escales (per a més informació, vegeu l'annex 3).

Els resultats principals d'aquestes anàlisis confirmen que hi havia dues escales independents (dues estructures unifactorials), que corresponien a l'escala de satisfacció amb el programa (SATISFACCIÓ 1 a 4) i a l'escala de qualitat de vida (VIDA 1 a 10). La resta de variables no configuraven cap factor interpretable. També s'ha comprovat que la fiabilitat de les escales anteriors era adequada per assegurar la seva capacitat de mesurar amb precisió les variables mencionades (vegeu l'annex 3).

Un cop realitzades aquestes anàlisis prèvies, es va continuar analitzant la possible relació entre satisfacció amb el programa i satisfacció amb la vida. Per tal de determinar la relació que pogués existir entre la satisfacció amb el programa formatiu i la qualitat de vida, es va calcular la correlació entre les puntuacions de les dues escales. Per tal d'establir les correlacions es va utilitzar el coeficient de correlació de Pearson, adient per a variables contínues. Per contra, quan la correlació era entre una escala (contínua) i un ítem (ordinal), es va utilitzar el coeficient de correlació poliserial (Olsson, Drasgow i Dorans, 1982).

Cal destacar que la correlació no pot establir causalitat, només relació. Per tant, es podrà determinar si existeix relació entre la satisfacció amb el programa formatiu i la qualitat de vida, però no es podrà determinar si el programa formatiu ha produït una millora en la qualitat de vida del subjecte. Per a això caldria fer un estudi experimental amb grup control.

A la taula 12 es presenten les correlacions entre les puntuacions a l'escala de satisfacció amb el programa formatiu (S.FORM), l'escala de qualitat de vida

(S.VIDA) i la resta d'ítems de millora en els diferents àmbits de la vida de la persona.

Taula 12. Correlacions entre la satisfacció amb el programa formatiu i la qualitat de vida

Escala/Ítem	S.TRAT	p
S.VIDA	0,243	0,033*
TREBALL1	0,352	0,004*
TREBALL2	0,118	0,434
CONSUM1	-0,174	0,495
CONSUM2	0,116	0,565
PARELLA1	0,387	0,038*
PARELLA2	0,400	0,040*
PARELLA3	0,461	0,061†
JUSTICIA1	0,052	0,861
DELICTE1	0,432	0,007*
DELICTE2	0,354	0,011*

Nota. * $p < 0,05$; † $p < 0,10$.

Tal com es pot veure en els resultats presentats a la taula 12, les persones que s'han manifestat més satisfetes amb el programa formatiu també són les que:

- Estan més satisfetes amb la seva vida en general.
- Estan més satisfetes amb la seva vida laboral.
- Tenen una percepció més favorable de la seva relació de parella.
- Consideren que tenen menys conflictes de parella.
- Tenen més probabilitats de tenir parella.
- Assumeixen una major responsabilitat del seu delicte.
- Consideren que les causes del seu delicte es poden atribuir més a ells mateixos.

Malgrat que és difícil establir un criteri sobre la mida de les correlacions, Cohen (1988) ofereix la guia següent: 0,10 petites, 0,30 moderades i 0,50 altes. Segons

aquest criteri, les correlacions de la satisfacció amb el programa formatiu amb la seva vida laboral (TREBALL1), la seva relació de parella (PARELLA1), els conflictes de parella (PARELLA2), la probabilitat de tenir parella (PARELLA3), l'assumpció de responsabilitat en el delicte (DELICTE1) i les causes internes del delicte (DELICTE2) són moderades, mentre que per contra la correlació amb la satisfacció amb la seva vida en general (S.VIDA) és petita. Per tant, les relacions presentades anteriorment presenten un pes explicatiu suficient per prendre-les en consideració.

En resum, les persones satisfetes amb el programa formatiu són aquelles que estan més satisfetes amb la seva vida, la seva parella i la seva feina i, a més, assumeixen la seva responsabilitat en el delicte. És a dir, la satisfacció amb el programa podria indicar un millor pronòstic de la persona per formar una parella sense conflictes i per assumir la responsabilitat del delicte (objectiu dels programes de formació), i que tots aquests aspectes influïrien de manera positiva en la vida del subjecte. Per tant, caldria potenciar aquesta satisfacció millorant la qualitat dels cursos formatius i augmentant els esforços que es dediquen a la motivació de la persona per realitzar el curs formatiu.

5. Conclusions

D'acord amb els objectius plantejats en aquest estudi, els resultats obtinguts suggereixen que el programa formatiu en violència de gènere obté una taxa baixa de reincidència, i els seus usuaris manifesten estar satisfets majoritàriament amb el servei rebut i la seva utilitat per ajudar-los a fer front als seus problemes.

Pel que fa a la reincidència, avaluada mitjançant denúncies policials, s'ha trobat que el 8,8% de les persones que han seguit un programa formatiu reincideixen. Aquest resultat representa una reducció entre l'11,2% i el 21,2% sobre la taxa de reincidència dels agressors de parella (20%-30%) en termes generals. Aquesta dada és similar a l'efectivitat de programes d'intervenció amb un abordatge integral aplicats a persones condemnades a presó o altres tipus de mesures penals per un delictes de violència de gènere segons els estudis consultats en aquesta recerca.

Cal destacar també que, segons l'índex de gravetat presentat en aquest estudi, les conductes reincidents registrades són de gravetat mitjana-alta. Una proporció elevada dels reincidents cometen un trencament de l'ordre d'allunyament (46,7% dels casos), que pertany a la categoria de gravetat mitjana, i un 40% utilitzen la violència física en la reincidència. No obstant això, no hi ha cap reincident que hagi realitzat una conducta delictiva de gravetat extrema, i els casos de gravetat alta són infreqüents.

Probablement, la baixa taxa de reincidència i la gravetat menor de la conducta delictiva estan vinculats al perfil de risc baix que presenten els agressors de parella condemnats a una mesura penal alternativa a la comunitat, en comparació amb el perfil d'agressors de gènere que compleixen una pena de presó..

Més enllà de la taxa de reincidència, s'ha avaluat la capacitat d'un conjunt de variables psicològiques i sociodemogràfiques per predir la reincidència delictiva en el context de la violència de gènere.

Els resultats de l'estudi mostren que hi ha cinc variables relacionades amb la reincidència: 1) alcoholisme, 2) resistència al canvi, 3) haver estat testimoni de

maltractaments a la infància, 4) període d'atur sense justificar i 5) consum de drogues durant la comissió del delictes, mentre que el nivell d'estudis mostra una tendència a predir-la significativament. La presència d'aquestes variables en el subjecte augmenta la probabilitat que una persona condemnada per un delictes de violència de gènere pugui tornar a reincidir. És a dir, a l'avaluació inicial del programa de formació s'haurien d'identificar aquelles persones amb problemes d'alcoholisme, que hagin estat testimonis de maltractaments a la infància, que tinguin períodes d'atur sense justificar, que hagin consumit drogues durant la comissió del delictes i, finalment, que es mostrin resistents a realitzar la intervenció, perquè aquestes persones presenten a priori un pitjor pronòstic de cara a la reincidència.

En el model de regressió obtingut en la recerca, un percentatge elevat de la reincidència s'explica amb només tres variables: problemes d'alcoholisme del subjecte, haver estat testimoni de maltractaments a la infància i consum de drogues en el moment de cometre el delictes. Per aquest motiu, seria recomanable detectar-ho abans de realitzar el programa de formació i complementar la mesura amb d'altres com ara programes de suport al tractament de la problemàtica d'alcoholisme i d'abús de drogues. Així mateix, el perfil d'aquests subjectes hauria de ser tingut en compte per part dels formadors per incidir-hi de manera més específica durant el curs.

Pel que fa a l'enquesta realitzada entre els usuaris que han finalitzat els programes formatius, destaquem:

- El 93% es mostren satisfets amb el servei rebut en el programa formatiu.
- La puntuació referent a la satisfacció amb la seva vida actual és força alta, de 8,2 de mitjana sobre 10.
- El 26% dels enquestats informen que han observat una millora en la seva problemàtica de consum de drogues (principalment alcohol i/o cocaïna).

- El 64,6% té la percepció que els conflictes de parella ara són menors, el 32% creu que no ha canviat la manera de relacionar-se amb la parella i el 3,1% creu que ara està pitjor.
- El 35% té nova parella, i el 13% encara conviu amb la parella que el va denunciar.
- El 58% assumeix la seva responsabilitat en els fets pels quals va ser condemnat (el 24% com a únic responsable i el 34% considera que ho van ser ambdós membres de la parella). En canvi, el 38% continua pensant que l'únic responsable va ser la seva exparella.

Atesa la relació entre la satisfacció amb el curs formatiu i la qualitat de vida dels subjectes, caldria potenciar aquesta satisfacció millorant la qualitat dels cursos formatius i augmentant els esforços que es dediquen a la motivació de la persona per realitzar el curs.

Per finalitzar, cal destacar que aquesta investigació és pionera a Espanya, ja que és el primer estudi que dona xifres de l'efectivitat dels programes formatius per a persones condemnades per violència de gènere a mesures penals alternatives. Les línies d'investigació futures haurien d'intentar incrementar el període de seguiment per tal de seguir aportant dades sobre el perfil de les persones que reincideixen després d'haver seguit un curs formatiu en violència de gènere. Malgrat això, aquests primers resultats, fruit de l'esforç de tres anys d'investigació i de la col·laboració entre el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, els Mossos d'Esquadra i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, són prou rellevants per començar a comprendre quines intervencions són les més adients per als usuaris dels programes formatius en violència de gènere. És imprescindible que aquests cursos de formació es basin en dades empíriques i contrastades d'efectivitat real dels programes.

6. Recomanacions

Aquestes recomanacions tenen la voluntat de respondre a la qüestió que fonamenta i justifica la realització d'aquesta recerca: quines mesures es podrien prendre per tal de millorar l'efectivitat dels programes formatius que s'apliquen a maltractadors en l'àmbit comunitari?

Prenent en consideració la taxa de reincidència, que posa de manifest la reducció de les conductes agressives per part dels usuaris dels programes formatius per a violència de gènere en l'àmbit comunitari, s'evidencia la necessitat de donar continuïtat a l'aplicació d'aquests programes d'intervenció i de dotar de recursos perquè aquests puguin ser aplicables a un major nombre de possibles usuaris.

Pel que fa a les tres variables que han resultat ser claus en la predicció de la conducta reincident, s'ha de tenir una especial cura a l'hora de realitzar-ne la detecció i valorar la possibilitat de realitzar programes més intensius amb les persones que les presenten, o fins i tot pensar en altres tipus de mesures més contundents. Més concretament, pel que fa a aquestes tres variables (consum d'alcohol o drogues durant el delictes, testimoni de maltractaments a la infància i consum d'alcohol), es pot pensar en iniciatives que intentin controlar aquestes variables, com ara realitzar més programes de prevenció primària en relació amb ser testimoni de maltractaments a la infància, i pensar en possibles intervencions en aquests nens que han estat també víctimes. És imprescindible intervenir per tal de modificar el modelatge rebut. Pel que fa al consum d'alcohol, pensem que, juntament amb els programes formatius, són indispensables intervencions per al control del consum abusiu d'alcohol. Aquests abordatges han d'anar en paral·lel a altres intervencions més psicoeducatives.

Seria interessant incloure un sistema d'avaluació inherent al propi curs. Aquest sistema d'avaluació seria imprescindible per detectar els perfils de risc que requereixen més atenció i, d'altra banda, per tal que la Subdirecció General de Reparació i Execució Penal a la Comunitat pugui tenir informació quantitativa sobre l'aplicació amb integritat dels programes i el seu desenvolupament.

Pel que fa als estudis de reincidència, seria interessant repetir-los amb un període de seguiment més llarg, ja que segurament podrien aportar més dades, tant sobre les denúncies policials com sobre la possible reincidència per a un nou ingrés a presó. Per tal de registrar aquesta última dada de reincidència, cal un període de seguiment no inferior a dos anys.

7. Referències bibliogràfiques

- Babcock, J.; Green, C.; Robie, C. (2004). "Does batterers' treatment work? A meta-analytic review of domestic violence treatment". *Clinical Psychology Review*, 23, p. 1023-1053.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2a ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Coulter, M.; VandeWeerd, C. (2009). "Reducing domestic violence and other criminal recidivism: Effectiveness of a Multilevel Batterers Intervention Program". *Violence and victims*, 24 (2), p. 139-152.
- Crown, W. H. (1998). *Statistical models for the social and behavioral sciences: Multiple regression and limited-dependent variable models*. CT: Greenwood Publishing Group: Westport.
- Ford, D.; Regolia, M. (1992). "The preventive impacts of policies for prosecuting wife batterers". In E.S. Buzawa, C.G. Buzawa (Eds.), *Domestic violence: The changing criminal justice response* (p. 181-207). Westport, CT: Auburn House.
- Gondolf, E. (1997). "Patterns of reassault in batterer programs". *Violence and victims*, 12, p. 373-387.
- Gondolf, E. (2003). "Evaluating batterer counseling programs: A difficult task showing some effects and complications". *Aggression and violent behavior*, 9(6), p. 605-631.
- Hanson, K.; Wallace-Capretta, S. (2006). *Predicting recidivism among male batterers*. Public works and government services Canada. Canadà.
- Hilton, N.; Harris, G.; Rice, M. (2001). *Predicting violence by serious wife assaulters*. *Journal of interpersonal violence*, 16 (5), p. 408-423.
- Maltz, M. (1984). *Recidivism*. Academic Press. Orlando. Florida.
- Martínez, M.; Pérez, M. (2009). *Evaluación criminológica y psicológica de los agresores domésticos*. Barcelona: CEJFE. Per consultar en pdf. http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/SC-3-160-09_cas.pdf
- Meyers, L.S.; Gamst, G.; Guarino, A. (2006). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. Thousand Oaks, CA: Sage Publishers.

- Muthén, B. (2002). *Beyond SEM: General latent variable modeling*. *Behaviormetrika*, 29, p. 81-117.
- Muthén, L.K.; Muthén, B.O. (2007). *Mplus 5 User's Guide*. Los Angeles: Muthén and Muthén.
- Olson, D.; Stalans, L. (2001). "Violent Offenders on Probation: Profile, sentence, and outcome differences among domestic violence and other violent probationers". *Violence against women*, 7, 10.
- Olsson, U. (1979). "Maximum likelihood estimation of the polychoric correlation coefficient". *Psychometrika*, 44(4), p. 443-460.
- Olsson, U.; Drasgow, F.; Dorans, N.J. (1982). "The polyserial correlation coefficient". *Psychometrika*, 4, p. 337-347.
- Redondo, S. (2008). *Manual para el tratamiento psicológico de los delincuentes*. Madrid: Edicions Piràmide.
- Rubin, Donald B. (1987). *Multiple Imputation for Nonresponse in Surveys*. New York: John Wiley & Sons.
- Schafer, J. L. (1997). *Analysis of Incomplete Multivariate Data*. London: Chapman & Hall.
- Schafer, J.L.; Olsen, M.K. (1998). "Multiple imputation for multivariate missing-data problems: a data analyst's perspective". *Multivariate Behavioral Research*, 33, p. 545-571.
- Schreiber, J. B.; Stage, F. K.; King, J.; Nora, A.; Barlow, E.A. (2005). "Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review". *Journal of educational research*, 99, p. 323-337.
- Sherman, L.; Schmidt, J.; Rogan, D. (1992). *Policing domestic violence: experiments and dilemmas*. The Free Press. New York. NY.
- Stalans, L.; Yarnold, P.; Seng, M.; Olson, D.; Repp, M. (2004). "Identifying three types of violent offenders and predicting violent recidivism while on probation: a classification tree analysis". *Law and Human Behavior*, 28, 3, p. 253-270.
- Streiner D. L.; Norman, G.R. (1995). *Health measurement scales: A practical guide to their development and use*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Swets, J. A. (1988). "Measuring the accuracy of diagnostic systems". *Science*, 240, p. 1285-1293.

Annex 1. Protocol de recollida de la variable *reincidència*

PLANTILLA MOSSOS

VARIABLE CRITERI: REINCIDÈNCIA

Codi usuari:

Data finalització curs:

1. Reincidència (després tractament)		
☐ No	☐ Reinc. violència gènere	☐ Reinc. altres delictes
2. Data 1a reincidència:		
Detenció:		☐ Sí ☐ No

3 Delicte principal:

4. Tipologia:

- Només parella Ex parella
 Parella i fills Altres familiars

5. Delictes comesos i recollits en l'atestat d'agressió de gènere (es pot marcar més d'1):

- Intent Homicidi / assassinat Homicidi / assassinat
 Trencament ordre allunyament violència física/psíquica
 Altres delictes (detenció il·legal, lesions, amenaces, viol. domicili, ag. sexual, etc.)

6. Amenaces de mort creïbles: Sí → Tipus:
 No

7. Ús d'armes en delicte actual:

- No
 Sí → Arma blanca Arma de foc Altres:

8. Consum de drogues en comissió del delicte

- No Sí

9. Fets succeïts en tràmits de separació:

- No Sí

10. Té contacte amb la víctima quan acaba l'ordre d'allunyament?:

- No, mai Sí, sap on viu Sí, perquè conviuen junts
 Exclusivament pel regim de visita amb els fills

11. Té denúncies d'altres dones?:

- No Sí

12. Hi ha més d'1 reincidència per violència de gènere? No Sí

13. Quantes?..... En quines dates?: / /

14. Hi ha més d'1 reincidència que no sigui per violència de gènere? No Sí

15. Quantes?.....

Barcelona, 17 d'abril de 2009

Annex 2. Enquesta telefònica

Buenos días/Buenas tardes:

Mi nombre es _____, y le llamo en relación con el programa de tratamiento psicológico al cual ha asistido. En el programa participó en una evaluación sobre la calidad del mismo, y dio su consentimiento para contestar unas preguntas por teléfono más adelante. Las cuestiones que le voy a plantear pretenden conocer su opinión sobre el tratamiento recibido, y sobre si este le ha ayudado a mejorar en algún aspecto de su vida.

Por supuesto, el cuestionario es totalmente anónimo, y tiene una duración de apenas 10 minutos. [¿Está de acuerdo en continuar?].

[Satisfacción con el tratamiento]

1. ¿Cómo calificaría la calidad del servicio/tratamiento que ha recibido?

Excelente Buena Regular Mala

2. ¿En qué medida el programa al que ha asistido ha cubierto sus necesidades?

Totalmente En general Parcialmente Ninguna

3. ¿Le han ayudado los servicios que recibió a hacer frente más eficazmente a sus problemas?

Mucho Bastante Poco Nada

4. En conjunto, ¿en qué medida está satisfecho/contento con el servicio recibido?

Mucho Bastante Poco Nada

Las siguientes preguntas son sobre el grado de satisfacción que tiene usted en diferentes aspectos de su vida. Se contestan en una escala de 0 a 10.

En esta escala, 0 significa que usted se siente totalmente insatisfecho, y 10 significa que se siente plenamente satisfecho. En medio de la escala está 5, que significa que se siente neutral (ni satisfecho ni insatisfecho).

	(0-10)
[Satisfacción con la vida en general]	
Pensando en su propia vida y sus circunstancias personales, ¿cómo de satisfecho está en conjunto con su vida?	
[Índice de bienestar personal]	
Cómo de satisfecho está con...	
1. su nivel de vida/situación socioeconómica	
2. su salud	
3. lo que está consiguiendo en la vida	
4. sus relaciones personales 4a. su familia 4b. su pareja 4c. sus amigos	
5. cómo se siente de seguro	
6. cómo parte de su comunidad o vecindario	
7. respecto a su seguridad personal en el futuro	
8. su espiritualidad o religión	

[Incidencia del tratamiento en diferentes aspectos de la vida del sujeto]

[Trabajo]

5. Antes del tratamiento, ¿tenía usted trabajo? (ya sea como trabajador o como autónomo).

Sí No _____

5.1. Si no tenía trabajo: ¿Estaba cobrando el paro? Sí No

5.2. Si tenía trabajo: ¿Cuál era el nivel de conflictos con sus compañeros o jefes?

Alto Medio Bajo

6. Después del tratamiento, si tenía trabajo, ¿continúa teniendo trabajo? Sí No

6.1. Si no tenía: ¿Ha conseguido trabajo? Sí No

6.2. Si tiene trabajo: ¿Cuál es su nivel actual de conflictos laborales?

Alto

Medio

Bajo

7. En conjunto, desde que finalizó el tratamiento, ¿considera que su vida laboral está...?

Peor que antes

No ha cambiado

Mejor que antes

[Consumo de alcohol y/o drogas]

8. Antes del tratamiento, ¿tenía usted problemas de consumo con el alcohol y/o las drogas?

Mucho

Bastante

Poco

Nada

8.1. ¿Qué consumía? _____

9. Después del tratamiento, ¿tiene usted problemas de consumo con el alcohol y/o las drogas?

Mucho

Bastante

Poco

Nada

9.1. ¿Qué consume? _____

9.2. Si consume, desde que finalizó el tratamiento, ¿considera que su problemática de consumo está...?

Peor que antes

No ha cambiado

Mejor que antes

[Familia y pareja]

10. ¿Con quién vive usted actualmente?

a. Pareja -> ¿Es una nueva pareja, o es la pareja con la cual tuvo su problema judicial?

b. Pareja e hijos

c. Padres y/o hermanos

d. Solo

e. Otros

10.1. Si no vive con la pareja: ¿tiene usted pareja aunque no conviva con ella? Sí No

11. ¿Cree usted que su relación de pareja después del tratamiento está...?

Peor que antes

No ha cambiado

Mejor que antes

12. ¿Sus conflictos de pareja tras el tratamiento están...?

Peor que antes

No ha cambiado

Mejor que antes

13. Si no vive con los hijos, ¿tiene usted hijos en común con la pareja con quien tuvo su problema judicial? Sí No

14. ¿Son una fuente de conflictos en la relación con su ex pareja o pareja actual?

Sí

No

[Contactos con la justicia]

15. ¿Ha vuelto a tener algún contacto con la policía o la justicia? Sí No

Si es que sí, ¿de qué tipo? _____

[Causas hecho delictivo]

16. Si pudiera volver atrás, ¿qué cambiaría de lo que pasó?

17. Finalmente, ¿se siente responsable de lo ocurrido? Sí No

¿Por qué?

18. Para finalizar, ¿cuáles cree usted que fueron las causas del problema de pareja que tuvo?

a) Causas relacionadas con su ex pareja

b) Causas relacionadas con su forma de ser

c) Causas externas a la relación de pareja (sistema policial o judicial, sociedad, etc.)

¿Podría explicar un poco más su respuesta?

Muchas gracias por su atención. ¿Tiene usted alguna pregunta antes de finalizar?

Los resultados de la encuesta junto con la investigación que estamos llevando a cabo se harán públicos por el Departamento de Justicia. Muchas gracias de nuevo por su tiempo.

Annex 3. Tractament estadístic de les dades

Reincidència

Per tal de seleccionar les variables utilitzades per predir la reincidència, va ser necessari determinar la quantitat d'informació de la qual es disposava dels casos reincidents. Tal com es pot veure a la taula 13, del total de quinze casos reincidents, en dotze casos s'han recollit les variables psicològiques preformació, només en quatre casos les variables psicològiques postformació (ja sigui perquè aquell dia els subjectes no van assistir a la sessió d'avaluació, perquè algun d'ells havia abandonat el curs formatiu o perquè hi hagués algun problema en la recollida de dades) i en vuit casos les variables sociodemogràfiques. Només tres casos tenen completa tota la informació necessària.

Pel que fa a la manca d'informació postintervenció, cal remarcar que en la mostra general de persones que han participat en la recerca, del total de 193 persones que van emplenar el qüestionari preintervenció, 151 (un 78%) van omplir el qüestionari postintervenció. No obstant això, de la submostra de persones reincidents, de les dotze que van emplenar el qüestionari preintervenció, només quatre (un 33%) van omplir el qüestionari postintervenció. Malgrat que no és possible fer cap tipus de comparació estadística, sí que es pot observar una diferència entre els dos grups en el percentatge dels que arriben a completar l'avaluació al final del curs formatiu. Aquesta dada està molt vinculada potser a un major nombre d'abandonaments del programa en el subgrup de reincidents.

Taula 13. Informació recollida dels subjectes reincidents

#	Cas	Preintervenció	Postintervenció	Sociodemogràfica
1	01-0205-01	X		X
2	01-0401-01			
3	01-0403-04	X		
4	01-0601-03	X		
5	01-0701-01	X		X
6	02-0103-01	X	X	X

7	02-0602-02			
8	03-0102-01	X		X
9	03-0501-07	X	X	X
10	03-0502-02	X		X
11	03-0502-03	X		X
12	03-0503-02	X		
13	03-0601-03	X		
14	04-0104-01		X	
15	8828-2008	X	X	X

Nota. X indica que la informació va ser recollida.

Atès que els resultats d'un model de predicció no serien estables per a una variable dependent binària com la reincidència amb només tres casos complets, no ha estat possible incloure les variables postintervenció o de millora en el programa en les anàlisis de predicció de la reincidència. Per tant, per calcular un model predictiu de la reincidència s'han fet servir únicament les variables psicològiques preintervenció i les variables sociodemogràfiques.

A la taula següent es presenten els principals estadístics descriptius per a les puntuacions en les escales preintervenció i en els ítems sociodemogràfics utilitzats per predir la reincidència en agressors de gènere. La base de dades consta de 105 casos que tenen completa la informació de les variables psicològiques i les sociodemogràfiques, dels quals vuit són reincidents (7,6%).

Tots els ítems que componen les escales preintervenció es puntuen en una escala de tipus Lickert de 4 punts (de 0 a 3). La puntuació mínima de les escales és 0 i la màxima depèn del nombre d'ítems que configuren cada escala (vegeu la taula 15).

Taula 14. Estadístics descriptius per a les puntuacions preintervenció i sociodemogràfiques

Escala	N	Mínim	Màxim	Mitjana	Desviació típica
Qüestionari d'agressivitat (AQ)	105	10	27	21,30	4,272
Alcoholisme (AUDIT)	105	8	24	20,96	3,419
Escala de resolució de conflictes (<i>Conflict Tactics Scale</i> , CTS)	105	13	54	44,14	8,715
Desitjabilitat social (EDS)	105	5	18	15,17	2,629
Distorsions cognitives en les relacions interpersonals (ICDS)	105	2	27	15,81	4,870
Índex de reactivitat interpersonal (IRI)	105	3	24	16,45	4,372
Inventari de processos de canvi (ICPM)	105	2	56	37,71	12,622
Ajust diàdic de parella (DAS)	105	4	27	19,77	5,145
Ira (STAXI)	105	18	69	52,99	11,954
Processos de resistència (PR)	105	12	39	29,40	6,159
Estadis de canvi (URICA)	105	0	18	9,55	5,054
Edat	88	20	67	37,25	9,911
Edat d'abandonament dels estudis	66	10	23	15,42	2,757
Nombre de delictes	82	1	4	1,17	0,492
Nombre de delictes amb violència	76	1	4	1,18	0,509
Antiguitat del delicte	93	1	8	4,49	1,319
Temps de condemna (en dies)	92	90	1095	316,42	222,140
Nivell d'estudis	102	2	5	3,38	0,934
País d'origen	94	1	2	1,45	0,500
Qualificació laboral	104	1	2	1,28	0,451
Situació laboral	104	1	2	1,84	0,372
Actitud davant el delicte	103	1	2	1,70	0,461
Conflictes de parella	82	1	2	1,77	0,425
Testimoni de maltractaments a la infància	102	1	2	1,17	0,375
Atur sense justificar	85	1	2	1,16	0,373
Consum de drogues	104	1	2	1,37	0,484
Tipus de delicte	100	1	2	1,18	0,386
Consum de drogues en el delicte	105	1	2	1,42	0,496
Separació de la parella durant els fets delictius	104	1	2	1,18	0,388

Pel que fa al sistema de puntuació de les escales psicològiques, una puntuació alta en cadascuna de les escales indica un millor ajust en la variable mesurada. És a dir, puntuacions altes en les escales següents indiquen:

- AQ: menys agressivitat
- AUDIT: menys problemes d'alcoholisme
- CTS: menys conflictes
- EDS: menys desitjabilitat social
- ICDS: menys distorsions cognitives en les relacions interpersonals
- IRI: millor relació interpersonal amb les persones
- ICPM: millor predisposició al canvi
- DAS: millor ajust de parella
- STAXI: menys ira
- PR: menys resistència al canvi
- URICA: millor predisposició al canvi en el problema de parella

Quant als valors perduts, a les variables psicològiques preintervenció se'ls va donar un tractament adequat a l'estudi anterior sobre l'avaluació pre i postintervenció. En canvi, les variables sociodemogràfiques presenten una quantitat important de valors perduts i és necessari fer un tractament de les dades. El mètode utilitzat va ser el d'imputació múltiple (Rubin, 1987), que crea cinc bases de dades imputades a partir de l'algoritme MCMC (Markov Chain Monte Carlo). La imputació múltiple consisteix a substituir els valors perduts en base a la predicció de la distribució multivariada de les variables (Schafer, 1997). És a dir, cada valor que falta és substituït per $m > 1$ possibles valors (Schafer & Olsen, 1998). Aquests valors són imputats a través de l'ús d'un algoritme que troba els valors que són més probables atesa la distribució multivariada de les

variables. Finalment, cada base de dades és analitzada per separat i els resultats són combinats mitjançant regles senzilles per produir una estimació global.

A la taula següent es mostra la consistència interna (alfa de Cronbach) de les escales psicològiques avaluades abans d'iniciar el programa formatiu. En tots els casos, excepte en l'escala de desitjabilitat social (EDS), la fiabilitat de l'escala és igual o més gran que el mínim recomanat de 0,70 en l'alfa de Cronbach (Streiner, 2003).

Taula 15. Consistència interna de les puntuacions en les escales psicològiques preintervenció

Escales	# Ítems	Alfa de Cronbach
AQ	9	.749
AUDIT	8	.747
CTS	18	.868
EDS	6	.626
ICDS	9	.699
IRI	8	.762
ICPM	19	.892
DAS	9	.779
STAXI	24	.904
PR	13	.779
URICA	6	.768

Un cop depurada la base de dades de valors perduts i analitzades les propietats de les variables predictores, es va continuar amb el model de predicció de reincidència. Atès que en aquesta recerca la variable a predir és dicotòmica (reincidència sí/no), no es poden fer servir els models de regressió lineal de mínims quadrats ordinals, ja que s'estarien violant (Crown, 1998, p.155) els supòsits de distribució normal dels errors, la relació lineal entre les variables independents i la dependent, i la homocedasticitat (la variància dels errors no ha de dependre dels valors en les variables independents). Per aquests motius, és necessari optar per un model de regressió que sigui adient al cas que ens ocupa.

El model de regressió pròbit, adient per a variables dependents dicotòmiques, assumeix una variable no observada (latent) que ha de superar un llindar perquè

la variable dependent observada Y prengui el valor d'1 (la variable dicotòmica adoptaria les puntuacions 0/1). Atès que aquesta variable no és observada, la seva estimació no pot fer-se per mínims quadrats ordinaris. Per tant, cal utilitzar uns altres estimadors com el de màxima versemblança i cal fer supòsits sobre la distribució dels errors. En el cas de la regressió pròbit, s'assumeix que els errors tenen una distribució normal. El model pròbit es pot expressar a més com un model de variable latent, és a dir, a partir de la fórmula $Y^* = X'\beta + \varepsilon$, on Y^* és una variable latent que es troba inherent a la variable dicotòmica observada, X és el vector de variables predictores, β són els coeficients de regressió i ε són els errors.

La capacitat de les variables psicològiques preintervenció i sociodemogràfiques per predir la reincidència es va avaluar en dues fases. En primer lloc, es va dur a terme una regressió pròbit simple (una variable independent per model) de cada variable psicològica i sociodemogràfica sobre la variable *reincidència*. Les variables que en aquesta anàlisi de regressió simple no van mostrar una predicció significativa ($p > 0,10$) de la reincidència van ser eliminades de les anàlisis posteriors. En segon lloc, les variables obtingudes en la primera fase van ser introduïdes de manera conjunta en el model de regressió pròbit múltiple. Aquelles variables que no han mostrat una relació significativa amb la reincidència en aquest model han estat eliminades una per una, d'acord amb la probabilitat associada al seu coeficient de regressió.

Els resultats obtinguts en la primera fase es mostren a la taula 16. En aquesta taula es pot observar que sis variables mostren un coeficient de regressió amb una probabilitat menor a 0,10: consum d'alcohol (AUDIT), resistència al canvi (PR), nivell d'estudis, testimoni de maltractaments a la infància, període d'atur sense justificar i consum de drogues en el delictes.

Els resultats de la segona fase del model de predicció de la reincidència s'han exposat a l'apartat de resultats d'aquest informe (vegeu l'apartat 4.1.3, predicció de la reincidència).

Taula 16. Regressió pròbit simple per a la predicció de la reincidència

Escala/ítem	B	ET	p	B	R ²
AQ	-0,017	0,049	0,734	-0,071	0,005
AUDIT	-0,133	0,043	0,002*	-0,414	0,171
CTS	-0,002	0,024	0,935	-0,017	0,000
EDS	-0,080	0,090	0,372	-0,207	0,043
ICDS	-0,012	0,032	0,710	-0,057	0,003
IRI	0,002	0,069	0,981	0,007	0,000
ICPM	-0,007	0,016	0,653	-0,089	0,008
DAS	-0,032	0,035	0,354	-0,162	0,026
STAXI	-0,006	0,013	0,651	-0,073	0,005
PR	-0,067	0,031	0,031*	-0,382	0,146
URICA	0,027	0,043	0,532	0,136	0,018
Edat	0,020	0,022	0,375	0,194	0,055
Edat d'abandonament dels estudis	-0,036	0,062	0,556	-0,141	0,027
Nombre de delictes	0,356	0,346	0,304	0,189	0,045
Nombre de delictes amb violència	0,501	0,345	0,147	0,253	0,067
Antiguitat del delicte	-0,180	0,166	0,279	-0,240	0,072
Temps de condemna	-0,001	0,002	0,580	-0,175	0,065
Nivell d'estudis	-0,334	0,178	0,061†	-0,297	0,088
País d'origen	-0,351	0,425	0,408	-0,172	0,035
Qualificació laboral	-0,499	0,487	0,305	-0,220	0,048
Situació laboral	-0,278	0,444	0,531	-0,104	0,011
Actitud davant el delicte	0,558	0,482	0,246	0,250	0,062
Conflictes de parella	0,236	0,562	0,674	0,107	0,028
Testimoni de maltractaments a la infància	0,895	0,405	0,027*	0,324	0,105
Atur sense justificar	1,258	0,488	0,010*	0,472	0,227
Consum de drogues	0,560	0,371	0,131	0,262	0,069
Tipus de delicte	0,184	0,435	0,673	0,072	0,005
Consum de drogues en el delicte	1,137	0,458	0,013*	0,491	0,241
Separació de la parella durant els fets delictius	0,567	0,409	0,166	0,214	0,046

Notes. B = coeficient no estandarditzat; ET = error típic; p = probabilitat; β = coeficient estandarditzat; R² = variància explicada; * p < 0,05; † p < 0,10

Satisfacció amb el programa formatiu i qualitat de vida

Per tal d'avaluar la validesa de constructe de les escales de satisfacció amb el programa formatiu i qualitat de vida es va utilitzar la tècnica d'anàlisi factorial exploratòria (AFE). Mitjançant l'AFE es pot determinar la dimensionalitat d'un conjunt de dades, és a dir, el nombre de trets diferents que s'han mesurat. També és possible establir els ítems que representen cadascun d'aquests trets.

La dimensionalitat de les dades es va establir a partir de la tècnica d'anàlisi paral·lela (Horn, 1965). En aquesta anàlisi es genera, a partir de dades aleatòries, un conjunt de matrius de correlacions, amb el mateix nombre de variables i d'observacions que les dades empíriques. Posteriorment, es calcula la mitjana dels autovalors a través del conjunt de matrius de dades aleatòries. Finalment, els autovalors de les dades empíriques es comparen amb la mitjana dels autovalors de les dades aleatòries. Es conserva el primer, el segon, el tercer, i així successivament, factor de les dades empíriques, sempre que el seu autovalor superi l'autovalor corresponent de les dades aleatòries. L'anàlisi paral·lela ha demostrat ser la tècnica més efectiva per establir la dimensionalitat factorial (Peres-Neto, Jackson i Somers, 2005; Velicer, Eaton i Fava, 2000; Zwick i Velicer, 1986).

Atesa la naturalesa categòrica dels ítems (tipus Lickert), les anàlisis es van fer sobre la matriu de correlacions policòriques (Olsson, 1979) i les variables aleatòries es van generar a partir de permutacions de les dades empíriques, mantenint d'aquesta manera la mateixa distribució de freqüència. Es va utilitzar l'estimador *Weighted Least Squares Mean and Variance Adjusted* (WLSMV) i la rotació GEOMIN per dur a terme les anàlisis factorials exploratòries. El WLSMV és un estimador adient per a variables de naturalesa ordinal, com és el cas d'aquest estudi. Aquells ítems que van tenir saturacions menors de 0,40 (en valor absolut) en el seu factor van ser eliminats de les anàlisis posteriors. D'altra banda, l'ajust de l'estructura factorial es va avaluar a partir de l'índex TLI (*Tucker-Lewis Index*). En el cas de les dades ordinals, es considera que l'estructura factorial presenta un bon ajust quan el valor del TLI és major o igual a 0,96 (Schreiber, Stage, King, Nora i Barlow, 2005).

Els AFE es van realitzar sobre tres subgrups d'ítems extrets de la base de dades original. Els tres subgrups es van establir a partir del contingut dels ítems: 1) ítems de satisfacció amb el programa formatiu (SATISFACCIÓ 1 a 4), 2) ítems de satisfacció amb la vida (VIDA 1 a 10), i 3) la resta d'ítems.

En l'exploració de la matriu de correlacions policòriques entre les variables de la base de dades, es va poder comprovar que dos parells de variables eren redundants atesa la seva correlació tan elevada i la similitud de contingut. Un dels parells està constituït per DELICTE1 (Finalmente, ¿se siente responsable de lo ocurrido?) i DELICTE2 (¿Cuáles cree usted que fueron las causas del problema de pareja que tuvo?), que presenten una correlació de 0,932, atès que DELICTE2 es va codificar per determinar si la persona atribueix els problemes que va tenir de violència de gènere a causes internes o externes, fet que és bàsicament el mateix que preguntar a la persona si se sent responsable dels fets succeïts. D'altra banda, les variables PARELLA1 (¿Cree usted que su relación de pareja después del tratamiento está...?) i PARELLA2 (¿Sus conflictos de pareja tras el tratamiento están...?) presenten una correlació de 0,822, i també es troba una redundància en el contingut de les variables. Per aquest motiu es va decidir eliminar les variables DELICTE2 i PARELLA2 dels AFE, ja que la informació que recollien aquestes variables es troba continguda en DELICTE1 i PARELLA1.

A la taula 17 es mostren els estudis de dimensionalitat per als tres subgrups d'ítems que es van establir anteriorment. Per als quatre ítems de satisfacció amb el programa formatiu (SATISFACCIÓ 1 a 4), l'anàlisi paral·lela (AP) suggereix un factor, ja que només el primer autovalor empíric (2,928) és més gran que l'autovalor aleatori corresponent (1,323). Per als ítems de satisfacció amb la vida (VIDA 1 a 10), l'AP també suggereix una estructura unifactorial, ja que el primer autovalor empíric (4,906) és l'únic que és més gran que l'autovalor aleatori corresponent (1,724). Finalment, en el cas dels ítems restants, l'AP suggereix dos factors, ja que el segon autovalor empíric (2,104) també és més gran que el segon aleatori (1,583).

A partir dels resultats de la taula 18 es van obtenir les solucions factorials exploratòries per als ítems de l'enquesta telefònica. Tal com es pot veure a la

taula 18, tant en la solució per als ítems de satisfacció amb el tractament com els de satisfacció amb la vida, tots els ítems presenten saturacions per damunt del punt de tall de 0,40. A més, segons l'índex TLI ambdues estructures mostren un ajust adient (0,964 i 0,975, respectivament). En el cas de la solució factorial per a la resta d'ítems (grup 3), en la solució de dos factors apareixen ítems amb saturacions majors d'1, un resultat inadmissible ja que implicaria una variància d'error negativa. Normalment aquest resultat té lloc quan s'extreuen més factors dels que realment existeixen. Llavors es va procedir a extreure un únic factor (grup 3b), i el resultat va ser una estructura amb un ajust molt pobre (0,636<0,96). Malgrat que posteriorment es van eliminar els ítems pitjors, no es va poder obtenir una estructura amb un ajust adient. Per tant, es pot concloure que no existeix un factor comú a aquests ítems i que s'han d'analitzar individualment.

Taula 17. Anàlisi paral·lela per determinar la dimensionalitat

Ítems	Autovalors empírics	Autovalors aleatoris
Grup1		
SATISFACCIÓ1	2,928	1,323
SATISFACCIÓ2	0,593	1,102
SATISFACCIÓ3	0,279	0,897
SATISFACCIÓ4	0,200	0,678
Grup2		
VIDA1	4,906	1,724
VIDA2	1,044	1,467
VIDA3	0,817	1,303
VIDA4	0,731	1,144
VIDA5	0,650	1,023
VIDA6	0,562	0,902
VIDA7	0,530	0,791
VIDA8	0,354	0,676
VIDA9	0,266	0,547
VIDA10	0,140	0,423
Grup3		
TREBALL1	2,577	1,964
TREBALL2	2,104	1,583
CONSUM1	1,084	1,300

CONSUM2	0,919	1,079
PARELLA1	0,820	0,844
PARELLA3	0,307	0,639
JUSTICIA1	0,173	0,426
DELICTE1	0,016	0,164

Taula 18. Solucions factorials per als ítems de l'enquesta telefònica

Ítems	Saturacions		Ajust TLI	
	Factor1	Factor2		
Grup1				
SATISFACCIÓ1	0,688			
SATISFACCIÓ2	0,833		0,964	
SATISFACCIÓ3	0,900			
SATISFACCIÓ4	0,828			
Grup2				
VIDA1	0,786			
VIDA2	0,681			
VIDA3	0,537			
VIDA4	0,831			
VIDA5	0,592		0,975	
VIDA6	0,651			
VIDA7	0,718			
VIDA8	0,573			
VIDA9	0,765			
VIDA10	0,484			
Grup3(a)				
TREBALL1	0,703	0,215		
TREBALL2	1,069	-0,004		
CONSUM1	0,073	-0,469		
CONSUM2	-0,001	1,221	0,986	
PARELLA1	0,312	0,353		
PARELLA3	0,428	-0,009		
JUSTICIA1	-0,319	0,439		
DELICTE1	0,264	0,654		
Grup3(b)				
TREBALL1	0,780			0,636

TREBALL2	0,783
CONSUM1	-0,316
CONSUM2	0,711
PARELLA1	0,420
PARELLA3	0,292
JUSTICIA1	0,103
DELICTE1	0,723

Nota. TLI = Tucker-Lewis Index

A la taula 19 es mostra la fiabilitat (consistència interna) de les puntuacions a les escales de satisfacció amb el programa formatiu i de satisfacció amb la vida. En ambdós casos, la fiabilitat està per sobre del valor mínim de 0,70 que es recomana (Streiner i Norman, 1995). Per aquest motiu, les escales utilitzades són fiables i precises per mesurar les variables de satisfacció amb el programa i de satisfacció amb la vida.

Taula 19. Fiabilitat de les escales de l'enquesta telefònica

Escala	# Ítems	Alfa de Cronbach
Satisfacció FORMACIÓ	4	0,822
Satisfacció VIDA	10	0,849